

***New Left Review* om kriget i Ukraina**

Innehållsförteckning

Susan Watkins: Ett krig som gick att undvika?.....	1
Beväpnad för seger.....	3
Enväldigt självbestämmande?.....	4
Kievs gator.....	6
USA:s ombudsrig.....	8
Volodomyr Isjtjenko: Mot avgrunden (intervju).....	9
Tony Wood: Krigets grunder.....	24
1.....	24
2.....	24
3.....	25
4.....	26
5.....	28
6.....	29
7.....	30
8.....	31
9.....	31
10.....	33
11.....	35
12.....	37
13.....	37
14.....	39

Susan Watkins: Ett krig som gick att undvika?

[Ur [New Left Review](#), nr 133/134, januari-april 2022. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Skoningslöst bombardemang av städer; obegravda lik på gatorna; vettskrämda flyktingar, grymheter; svarta, pyrande ruiner; i Ukraina rapporterar FN nästan 2.000 bekräftade dödade civila hittills, ett antal som säkert kommer att öka, kanske tiofaldt eller mer. Den ryska invasionens färor har dominerat nyheterna i veckor, och har uppmuntrat till ett uppsving av internationell solidaritet, både mot krig – för att stoppa och vända på Moskvas dödliga framryckning – och för upptrappning: krav på att strömmen av drönare och luftvärnsrobotarna Javelin och Stinger ska utökas till en storm av bombplan och stridsflygplan; nästan så att USA:s flygvapen ska bomba ryska flygfält och införa en flygförbudszon. Twitter lyser av blågula fanor. Hundratals miljoner i välgörenhet strömmar in för att hjälpa flyktingarna, motsvarat av oändliga rader lastbilar på väg österut med ny ammunition.

Här bör vi stanna upp och notera förhållandena mellan omfattning och svar. Samtidigt som ryska trupper bombarderar ukrainska städer beskjutet den etiopiska armén Tigray, som är militärt blockerad sedan ett år, avskuret från elektricitet, mat och medicinsk utrustning, med uppskattningsvis 50.000-100.000 direkt dödade plus ytterligare 150.000-200.000 döda av svält. Även i Jemen dör barn av kolera i ödelagda städer efter sju års nästan ständiga flygangrepp och beskjutning av den av

SaudiArabien och Förenade Arabemiraten ledda koalitionen, som stöds av USA och Storbritannien. Dödsoffren beräknas till omkring 260.000 direkt och indirekt döda. Det är knappast nödvändigt att säga att världens svar står i omvänd proportion till antalet dödsfall. Jemen får förtvivlade FN-rapporter, och enstaka insidesnotiser om ett kortlivat eldupphör. Tigray och dess omgivande regioner har hamnat i ett totalt mörker.

Om Rysslands invasion är helt överskuggande i medvetandet i väst, så beror det på att den täcks mycket i media. Under Ukrainakrigets första månad ägnade de största amerikanska nyhetskanalerna 562 minuter sändningstid åt konflikten, mer än en tredjedel av sin nyhetstäckning. Det kan jämföras med 306 minuter åt den första månaden av USA:s invasion i Afghanistan, 414 minuter åt USA:s och Storbritanniens invasion av Irak och 345 minuter åt USA:s uttåg ur Kabul 2021.¹ Den täta täckningen har kombinerats med empati. För en gångs skull är det inte ett NATO-krig utan – bildligt talat – ett ryskt krig mot NATO. För första gången sedan 1990-talet står media i väst på offrens, försvararnas, sida. Det ger Zelenskyj en global plattform som deras ledare, en vältalig symbol för det ukrainska motståndet. Få i väst kan frammana den i det lokala minnet inristade bilden av ett afghanskt bröllop som sprängs till ett blodbad av amerikanska bomber, eller föreställa sig de engelsk-amerikanska truppernas ohyggliga hämnd under belägringen och underkuvandet av Falluja. Liken på Butjas gator finns inpräntade på TV-skärmen.

En enda berättelse driver medietäckningen och finns underförstådd i nyhetsrapporteringen och uttryckligen i de redaktionella kommentarerna. Det här är ett oprovocerat ryskt angrepp där NATO:s utvidgning österut, tvärtemot Putins uttalanden, inte spelade någon roll. För *New York Times* är det en ”oprovocerad invasion”, för *Financial Times* ett fall av ”naken och oprovocerad aggression”, för *Guardian* ”ett oprovocerat angrepp”. ”Rysslands president har inlett ett oprovocerat angrepp på sin granne”, höll *Economist* med om. ”Han har kommit att tro att NATO hotar Ryssland och dess folk” – ”han är besatt av försvarsalliansen väster om sig.”²

Att vidmakthålla argumentet att NATO:s utvidgning inte spelade någon roll under krisen krävde en del hårklyvande krumbukter från tidningarnas sida. ”Analytiker och historiker kommer under lång tid att debattera om Putins klagomål var grundade i fakta, huruvida USA och dess allierade utvidgade NATO alltför nonchalant, huruvida Ryssland var berättigat att tro att dess säkerhet var komprometterad. Det kommer också att ställas hetsiga frågor om Biden och andra västledare kunde ha gjort mer för att dämpa Putin”, medgav *New York Times*. ”Det visa i NATO:s utvidgning efter kalla kriget kommer att debatteras under de kommande åren”, höll *Financial Times* med om, samtidigt som den hävdade att väst, tvärtemot Kremels påståenden, aldrig hade givit några garantier att det inte skulle ske, att utvidgningen hursomhelst var ett svar på begäran från forna Warszawapaktsländer, och att Ukraina i vilket fall som helst inte var på väg att ansluta sig, trots det faktum att NATO 2008 hade tillkännagivit Ukrainas förestående medlemskap, och även om västmakterna hade uppmuntrat landet ”att integrera sig närmare med sina institutioner”.³

Här blandas ett andra resonemang ihop med det första. Utifrån den heliga principen om suveränt

1 Jim Lobe, ”Networks Covered the War in Ukraine More Than the US Invasion of Iraq”, *Responsible Statecraft*, 8 april 2022.

2 ”No Justification for a Brazen Invasion”, *NYT*, 23 februari 2022; ”Putin Opens a Dark New Chapter in Europe”, *FT*, 24 februari 2022; ”The Guardian View on Putin’s War in Ukraine: A Bleak New Beginning”, *Guardian*, 24 februari 2022; ”History Will Judge Putin Harshly for His War”, *Economist*, 26 februari 2022.

3 *NYT*, ”No Justification for a Brazen Invasion”; *FT*, ”Putin Opens a Dark New Chapter”.

nationellt självbestämmande har Ukraina all rätt att välja att ansluta sig till NATO, och ta sin plats inom en försvarsallians av liberala demokratier. Att Putin inte instämmer visar bara hans diktatoriska hat mot demokrati. Åsikterna varierar om Bidens politik att hålla sig utanför kriget samtidigt som han beväpnar Ukraina och pressar Europa att delta i straffsanktioner mot Ryssland. Ingen har gått så långt som *NYT*, som har lovordat Biden som ”en beslutsam frontfigur för världens främsta demokrati och mäktigaste land”, som har hanterat krisen ”med tuffhet, tålmod, beslutsamhet och värdighet”, men ingen större nyhetskanal i väst pressar på för ett omedelbart eldupphör och en förhandlingslösning.⁴ Den enda frågan är hur långt man ska trappa upp.

Detta dubbelnummer av *NLR* erbjuder en rad kritiska perspektiv om krigets utveckling och möjliga utfall. I en kartläggning av den ryska invasionens katastrofala effekter ger den politiska sociologen Volodymyr Isjtjenko en detaljerad redogörelse för de krafter som kom i förgrunden under det ukrainska upproret 2014: en allians mellan västerniserande liberaler och ryssofobiska nationalister, politiska oligarker och återuppbyggda säkerhetsstyrkor som hjälpte till att få Minskavtalen att spåra ur och införliva medlemskap i NATO i den ukrainska konstitutionen. Tony Wood väver samman denna utveckling i en finkornig tredelad analys av de krafter som är aktiva: Rysslands hävdande av sin inflytelsesfär, NATO:s och EU:s utvidgning i Östeuropa och Ukrainas politiska utveckling, sliten mellan de två.⁵ Detta bidrag ger sig i kast med vad den dominerande skildringen påstår: att USA inte har spelat någon roll för att provocera fram kriget, att NATO är en ren försvarsallians, och att anslutning till den är en fråga för Ukrainas nationella självbestämmande.

Beväpnad för seger

Att Putin kastar sig in i ett krig som är katastrofalt för både Ryssland och Ukraina går inte att rättfärdiga. Men det är inte oprovoceerat. NATO:s utvidgning har varit en aggressiv operation och den har alltid haft Moskva i sikte. När Kreml kräver en stabil uppgörelse om de militära gränserna har de ett starkt fall. Ända sedan sitt grundande 1949 har NATO alltid varit ett offensivt och inte defensivt företag, vars slutgiltiga mål i amerikanska ögon var att återupprätta en normal kapitalism i det sovjetiska blocket.

Om det, som Isaac Deutscher uttryckte det, efter Andra världskriget var två kolosser som stod mot varandra, så hade USA gått starkt ur den globala konflikten, ”med fullödlig kraft”, medan Sovjetunionen nästan var knäckt, åderlätet, med över 20 miljoner döda. Dess armé avrustades snabbt från 11 miljoner soldater till under 3 miljoner och kämpade 1949 för att mobiliseras på nytt. De första åtgärderna för upprustning kom från väst – vilket också de första utrensningarna av valda kommunistiska deputerade från efterkrigsregeringarna i Italien och Frankrike gjorde. Stalin följde detta exempel när han kastade ut antikommunisterna från koalitionsregeringarna i Östeuropa och införde enpartistyre.⁶ Men NATO var alltid både ett politiskt och hegemoniskt projekt och en militärallians.

4 *NYT*, ”No Justification for a Brazen Invasion”.

5 Volodymyr Isjtjenko, ”Mot avgrunden (intervju)”, s 9-23; Tony Wood, ”Krigets grunder”, s 24-40.

6 Isaac Deutscher, ”Myths of the Cold War”, i David Horowitz, red., *Containment and Revolution: Western Policy towards Social Revolution, 1917 to Vietnam*, London 1967, s 13–25. Kriget mot kommunismen hade börjat redan i Grekland – Churchill och Truman slaktade från och med 1945 de antinazistiska partisanerna i EAM-ELAS – och den politiska kampanjen för att avlägsna valda kommunistiska deputerade från efterkrigsregeringarna i Italien och Frankrike var fullbordad 1947. Det var först efter detta som Stalin drev ut antikommunisterna från koalitionsregeringarna i Östeuropa – vilket ofta utmålas som den aggressiva åtgärd på vilken NATO var det defensiva svaret – och införde enparti- och polisstater, avrättade fritänkande socialister i skådespel som Slånskýrättegången och gjorde slut på de bolsjevikiska förhoppningarna att socialistiska samhällen i Europa skulle kunna utvecklas på ett högre

Medan Västeuropa, USA:s viktigaste trofé efter kriget, låg försvarslöst och avväpnat, slöt Storbritannien och Frankrike, inför förlusten av sina imperier, sina egna säkerhetsallianser i Dunkerque och Bryssel. Det var bakgrunden till Washingtons åtgärd att förvandla undertecknarna av Nordatlantiska fördraget till en "Organisation", en multinationell militärstruktur som skulle beväpna Västeuropa mot kommunismen, och i samma slag underställa det under USA:s högsta befäl. Medlemsstaternas arméer lade inte mycket till USA:s eldkraft, men deras territorier erbjöd en mer framskjuten utplacering för amerikanska flygplan och missiler, 6.400 km öster om sig, och dessutom trängde NATO:s befäls- och kontrollsystem djupt in i deras militära strukturer. Den europeiska vänstern gick redan från början mot denna återupprustning. Det socialdemokratiska Sverige ryggade inför en anslutning. Den spanska vänstern kämpade hårt för en Nej-röst vid NATO-folkomröstningen efter Francos död. I början av 1980-talet mobiliserade rörelser över hela Europa mot Reagans kryssnings- och Pershingrobotar under slutspurten av kalla krigets kapprustning som påskyndade Sovjetunionens sönderfall.

Om, som det hävdas, NATO vann kalla kriget utan att avfira ett enda skott, så visar det på det otal militära, politiska och ekonomiska verktyg som USA hade – och fortfarande har – tillgång till snarare än på alliansens pacifistiska karaktär. Kalla kriget utkämpades från den amerikanska sidan med ett ständigt stöd till det västeuropeiska kapitalet, hemliga operationer, ideologiska offensiver och en våldsam kapprustning, liksom ombuds- och öppna krig i Tredje världen, politiskt och militärt stöd till diktaturer för att krossa lokala vänsterkrafter och den diplomatiska kuppen med Nixons Kinapolitik.⁷ Trots att NATO grundades för ett hett krig i Europa, behövde den aldrig användas.

Efter kalla kriget kom NATO:s politiska och hegemoniska ansträngningar i förgrunden, inriktningen på Moskva var mer som en kvarleva. I princip kunde Rysslands befrielse ha passerat i det "gemensamma europeiska hemmet". Men Ryssland är inte en traditionell nationalstat.⁸ Det är det största landet i världen med en befolkning som är dubbelt så stor som Tysklands, och ställde de andra EU-medlemmarna i skuggan, samtidigt som dess kärnvapenkapacitet överträffade Frankrikes och Storbritanniens förmåga. Dessutom riskerade framtidsutsikten av ett enat, enväldigt Europa att marginalisera Washington. I och med kommunismens kollaps försvann det hot från öster som hade rättfärdigat USA:s makt över kontinenten, och möjligheten uppstod att Västeuropa skulle kunna smida självständiga relationer till sin östra halva, och att ett nytt mäktigt Tyskland skulle omvandla regionen utifrån sina egna planer, som Kohl omedelbart började göra i Jugoslavien.

Enväldigt självbestämmande?

Det var delvis för att bevara sitt strategiska herravälde över Berlin som Washington från och med 1990 iscensatte NATO:s expansion, först till DDR, sedan Visegrådländerna,* Balkan och Baltikum. För att USA skulle kunna styra Europa behövde de fortfarande splittra det mot Ryssland, och de hittade ivriga rekryter i de länder som hade varit kuvade under Warszawapakten. Bryssel skulle också släppa in dessa länder i EU, men det var inte bara en långsammare och dyrare process, utan

plan än det underutvecklade Ryssland.

7 NATO:s kärnvapenstrategi, kallad "massiv vedergällning" tänkte sig i själva verket massiva föregripande och förebyggande angrepp: Richard Betts, *American Force*, New York 2012, s 43.

8 Perry Anderson, [Ett Ryssland som inte passar in](#), på marxistarkiv.se.

* Visegrådländerna är ett samarbete mellan Tjeckien, Polen, Ungern och Slovakien – öa.

det avgörande var att det inte inbegrep USA. NATO var ett medel för att utvidga USA:s makt djupt in i Europa och skapa en korridor av länder inriktade på Atlantsamarbete mellan Tyskland och Ryssland. Det var billigt och lätt att utvidga NATO, eftersom de tidigare Comeconländerna begärde att bli insläppta, och med tanke på Rysslands postsovjettiska krasch kunde Clinton och Bush dessutom bortse från Artikel 5:s förpliktelse att försvara dem.

Här inleddes myten om NATO som en politisk klubb för demokratier, som ett land som Ukraina fritt kunde välja att gå med i enligt principen om självbestämmande. Men på flera punkter är detta ett önsketänkande. För det första har demokrati visat sig vara umbärlig för NATO, som styrs av logiken att vara en övermakts militära verktyg. NATO:s långvariga sydöstra stöttepelare, Grekland och Turkiet, blev kvar även under våldsamma militära diktaturer – och i fallet Ankara trots att de utrotade demokratin på Cypern. För det andra är en anslutning till NATO just att ge upp sitt enväldiga självbestämmande till en yttre militär ledning – orsaken till att de Gaulle fick Frankrike att lämna integreringen i NATO. Det kan finnas en anledning för små länder som vet att de är villebråd att ge upp sin suveränitet till ett större land i utbyte mot skydd – de svaga gör det de måste. Men de som föreslår det för Ukraina borde vara öppna med vad det innebär: inte att utöva ett enväldigt självbestämmande utan att upphäva det, och en beredvillighet att se Ukrainas territorium bli en militäriserad frontlinje mot sin gigantiska granne. För det tredje är perioden av kostnadsfria utvidgningar av NATO slut. Oavsett vilket resultat kriget 2022 leder till för Ukraina, så kommer det inte att gå att ignorera prislappen för en utvidgning.

Inte heller har NATO någonsin bara varit ett politiskt projekt. Redan när den bredde ut sig i den nya unipolära världen fick den som nytt syfte att vara ett militärt polisuppåbud för den internationella sheriffen, och utkämpade heta krig i Jugoslavien, Afghanistan och Libyen, med uppgraderad ammunition, logistik och befälsstrukturer. NATO bör varken illustreras av sina enorma byggnader – dess ”förfämliga” beståndsdel, det utbredda glaspalatset utanför Bryssel, dess ”effektiva” militärhögkvarter i Norfolk, Virginia och drygt 40 större baser – eller sina tredje rangens europeiska politiker (Stoltenberg, etc.) som fungerar som civila galjonsfigurer för dess spirande byråkrati, eller pompan hos USA:s Högsta operativa militära befäl i Europa. NATO är och förblir ett av många amerikanska verktyg, och inte det snabbaste eller mest flexibla. Den fungerar som en multilateral täckmantel för en del amerikanska operationer, men har kunnat undvaras under andra, som invasionen av Irak.

Ändå har det postsovjettiska Moskva alltid varit ett av NATO:s mål. Kremles storslagna strategi var att erbjuda Washington betydande, om än inte ständig hjälp – logistik för ockupationen av Afghanistan, press på Iran att avstå från kärnvapen, samarbete med Israel för att hålla syriska islamister från makten – och förväntade sig i utbyte en lämplig respekt som stormakt, med sin egen version av den sorts regionala känslighet som USA historiskt har uppvisat i Karibien. Men som förespråkare av Atlantsamarbete var snabba att påpeka, var detta inte bara förmåten överskattning av sin ställning i världen, utan också en omodern syn på den mellanstatliga ordningen. Den självklara princip som det ”internationella samfundet” har haft sedan 1991 är att ledas av en enda supermakt, inte av en grupp av likar. Att göra anspråk på att få inflytande över beslutet var NATO:s utvidgning skulle upphöra var så gott som att ge order åt Washington. Härav de föraktfulla svaren till Putin vid mötena i München 2007 och Bukarest 2008 – där Putin naivt nog erbjöd transporter till det som skulle bli Obamas frammarsch i Afghanistan – och där planerna drogs upp för Ukrainas och

Georgiens inträde i NATO.⁹

Kremls svar på dessa förödmjukelser blev en alltmer instabil blandning av en skeptiskt defensiv suveränitet inför starkare länder, och en tyrannisk expansionism som hot mot de svagare – ett uttryck för det som Lenin fördömde som storrysk chauvinism.¹⁰ Detta hade visat sig tydligt under Putins kväsande av Tjetjenien när han blev president 2000.¹¹ 2008 fick den massiva uppvisningen av eldkraft för att försvara mikrostaterna vid Georgiens gräns mot Saakasjvilis angrepp Tbilisi att lomma iväg.

Denna ombytliga blandning av defensiva och aggressiva poser är genomgående i Putins politiska skrifter, som innehåller en bisarr blandning av formella försök att få till stånd ett partneravtal med USA och nytsaristiskt översitteri mot småstater. Gangstermetoderna – i Tjetjenien använde hans generaler *kontraktniki*-soldater som hade rekryterats från ryska fångelser – vittnar om den miljö i Petersburg där Putin växte upp, medan det expansionistiska ledmotivet historiskt har varit ett av den ryska statens grundläggande drag.¹² Men de som tillät den bedrägliga folkomröstningen 1993 som placerade en konstitution i det postsovjetiska Rysslands hjärta som gav presidenten enorm makt, och som övervakade chockterapi och de förödande privatiseringar som startade igång det, kom från Clintons utrikesdepartement, Rubins finansdepartement och Harvard Square.

Kievs gator

Katalysatorn till den nuvarande krisen var Maidanupproret i Ukraina 2014. Störtandet av Janukovyjtj, efter att krypskyttar hade skjutit mot fredliga demonstranter¹³ och orsakat ett uppror mot honom, åtföljdes av att ämbetsmän från amerikanska utrikesdepartementet i Kiev aktivt valde

9 Den ryska tidningen *Kommersant* publicerade den 7 april 2008 en insiderrapport om toppmötet i Bukarest, som spekulerade om banden mellan Moskvas hjälp att transportera NATO-last till Afghanistan och NATO:s aktionsplan för medlemskap för Georgien och Ukraina.

10 Lenins redogörelse för klassmedvetna nationella känslor är fortfarande det bästa motgiftet mot små och stora chauvinismer. ”Är då nationalstolthet främmande för oss, storryska medvetna proletärer?”, frågade han en rysk revolutionär socialist under Första världskrigets första månader. ”Naturligtvis inte! Vi älskar vårt språk och vårt fosterland, vi gör vårt bästa för att höja *dess* arbetande massor (dvs. nio tiondelar av *dess* befolkning) till demokraternas och socialisternas medvetandenivå. Det smärtar oss mest av allt att se och känna de våldsdåd, det förtryck och de förödmjukelser, som tsarbödlarna, adelsmännen och kapitalisterna utsätter vårt sköna fosterland för... Vi är fyllda av nationalstolthet, och just därför hatar vi *särskilt* vårt trålbundna förflutna (då de adliga godsägarna förde bönderna i krig för att förkväva Ungerns, Polens, Persiens och Kinas frihet) och vår trålbundna nutid, då samma godsägare, stödda av kapitalisterna, för oss i krig för att strypa Polen och Ukraina, för att slå ned den demokratiska rörelsen i Persien och Kina och för att stärka Romanovs, Bobrinskijs och Purisjkevitjs klick, som drar skam över vår storryska nationalvärdighet. Ingen kan lastas för att han fötts till slav; men en slav som inte bara avstår från att sträva efter frihet utan också rättfärdigar och förskönar sitt slaveri (exempelvis kallar strypandet av Polen, Ukraina etc. för ’fosterlandsförsvar’ från storryssarnas sida) – en sådan slav är en lakej och en slusk, som utlöser berättigad indignation, missaktning och avsky.” (Lenin, [Om storryssarnas nationalstolthet](#), på marxistarkiv.se, s 2-3.)

11 Se Tony Woods bitande redogörelse i ”[The Case for Chechnya](#)”, *NLR* 30, nov–dec 2004, vid en tidpunkt då många av de som nu ylar efter Putins blod noggrant tittade bort, eller bara sa ”fy, fy”. Clinton firade i själva verket ”befrielsen av Groznyj”, och Blair ilade till Moskva för att gratulera Putin till valsegern.

12 Georgi Derluguian, ”[Recasting Russia](#)”, *NLR* 12, nov–dec 2001, och ”[A Small World War](#)”, *NLR* 128, mars – april 2021.

13 Den allmänna åsikten har varit att Janukovyjtjs säkerhetsstyrkor öppnade eld mot demonstranterna, trots att demonstrationerna började minska. Men det som hittills verkar vara den enda genomgripande undersökningen av vittnesmål, videofilmer, kriminaltekniska undersökningar och ballistiska bevis hävdar att krypskyttarna den 20 februari 2014 sköt från byggnader som ägdes av yttersta högern. Se Ivan Katchanovski, ”The Maidan Massacre in Ukraine: Revelations from Trials and Investigation”, vetenskaplig artikel presenterad vid International Council for Central and East European Studies, Concordia University, Montreal, augusti 2021; och ”The Hidden Origin of the Escalating Ukraine–Russia Conflict”, *Canadian Dimension*, 22 januari 2022, som ännu inte har vederlagts.

ut den nya regeringens medlemmar. Putins reaktion blev att annektera Krim. Det var inte ett nytt Tjetjenien. Det skedde utan blodsutgjutelse och troligen med majoritetsstöd och var påtagligt något annat än de ökänt skoningslösa annekteringarna av Östtimor, norra Cypern, Västsahara och östra Jerusalem, som det ”internationella samfundet” tolererade utan att tveka. Men för Obama var förlusten av Krim ett direkt slag mot den nyinsatta Kievregimens auktoritet och följaktligen mot västs vilja. Sanktioner infördes mot Putins medarbetare och ryska företag, och kostade landet omkring 170 miljarder dollar fram till mitten av 2016, och ytterligare 400 miljarder dollar i förluster på grund av sjunkande olje- och gaspriser efter 2014, som ibland påstås ha iscensatts av Washington via Riyadh.

Moskvas hemliga uppmuntran och beväpning av ”utbrytarrepublikerna” i Donetsbäckenet efter övertagandet av Krim var ända från början något annat, och ledde till ett blodigt inbördeskrig i Ukraina. Militärt sett skulle det i sinom tid överträffas av ett samordnat amerikanskt militärt utbildnings- och rustningsprogram. 2016 fördubblade Obama den militära hjälpen och utsåg John Abizaid, befälhavande general under de första årens ockupation i Irak, till högsta rådgivare till Ukrainas försvarsminister under ett tänkt femårigt partnerskap. Abizaid's verkställande officer, en veteran från specialuppdrag i Kosovo, Afghanistan och Irak, har beskrivit den amerikanska omvandlingen av en ”föråldrad” ukrainsk militär till en professionell västarmé, med amerikanskt organiserade befäls- och kontrollsystem, operationsplanering, IT och logistisk infrastruktur, plus betydande luftvärnskapacitet. Som Stephen Kotkin skulle jubla i *Times Literary Supplement*, kanske Ukraina inte var med i NATO, men NATO befann sig i Ukraina.¹⁴

Sedan 2013 har varje åtgärd som Ryssland har vidtagit på den ukrainska fronten brottats ner av en kombination av Kievs radikaliserade härskande block – en förening av västinriktade liberaler och radikala nationalister som båda drev landet i samma riktning, vilket beskrivs av Isjtjenko nedan – och en ökande ström av amerikanska pengar, vapen och militär träning. Fredsavtalen i Minsk 2015 utgjorde ett framsteg för Ryssland i Donetsbäckenet men också en möjlig utväg från militariseringen, som dock undergrävdes av Obamas ”frammarsch”. Varken Obama eller Trump hade något intresse av avtalen, och utan amerikansk vilja lyckades inte Frankrike och Tyskland driva igenom dem. Putins militära spel för gallerierna med mobiliseringen vid Ukrainas gränser från och med november 2021 avfärdades av Biden, som utan tvivel kunde ha förhindrat en invasion om han hade varit villig att förhandla om en verklig uppgörelse på det militära området. Enligt USA:s senaste underrättelseuppgifter tog Putin det slutgiltiga beslutet om invasion först i början av februari – och satsade på ett ”litet segerrikt krig”, som Nikolaus II:s minister sa om det rysk-japanska fiaskot 1904 – sex veckor efter att Blinken bildligt hade rivit sönder förhandlingsförslaget.¹⁵

Resultatet har blivit en farlig svängning till en hämndlysten äventyrspolitik som förkunnar krigsmål som är en förskräcklig satir av Washingtons rättfärdigande i Kosovo och Bush-Blairs i Irak – att hindra folk mord, demilitarisera och rädda befolkningen från en despoti med hjälp av en regimförändring. Kremels katastrofalt missbedömda invasion har gjort den dåliga brottningslogiken allmän. Moskva har lyckats ena Ukraina på en västvänlig, nationalistisk grund och har stärkt

14 Stephen Kotkin, ”Freedom at Stake: How Did Russia and the West Fall Out?”, *TLS*, 11 mars 2022. Se även intervjun med överste Liam Collins, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 23 mars 2022; ”Who Are you, General John Abizaid?”, *Ukrinform*, 14 september 2016.

15 James Risen, ”US Intelligence Says Putin Made a Last-Minute Decision to Invade Ukraine”, *The Intercept*, 11 mars 2022.

Washingtons grepp om Berlin. Fukuyama ser ett nytt ljus vid världshistoriens liberala horisont, och en regimförändring i Ryssland kommer i sikte.

USA:s ombudskrig

Obamas förutvarande chef för CIA har öppet förklarat att USA utkämpar ett ombudskrig mot Ryssland i Ukraina.¹⁶ Under en sådan konflikt sammanfaller inte alltid stormaktens och dess ombuds krigsmål. För det ukrainska ledarskapet är målet att utvidga kriget för att desto snabbare få slut på det – och där USA eller NATO inför en flygförbudszon, slår ut ryska stridsflygplan och luftvärn för att minska trycket mot ukrainska stridsflygplan och medborgare. Redan nu har vapen från NATO och folkets mod förändrat krigets förlopp till Ukrainas fördel, till priset av stor förödelse och stigande ukrainska dödssiffror.

För Biden-administrationen skulle den strategiska logiken å andra sidan kunna vara att hålla fast ryssarna så länge som möjligt, eller åtminstone tills Putin är utkastad från Kreml. Putin har gjort misstaget att gå i en fälla, och för tillfället passar det USA att hålla honom där. Modiga ukrainare utgör perfekta ombudsstyrkor, och varenda rysk grymhet ökar chansen för en regimförändring i Moskva. Medan Zelenskyj har framkastat att rädda liv är viktigare än mark – ”till syvende och sist är det bara territorium” – talar NATO-krigsspelare som Lawrence Freedman om behovet att ta tillbaka Donetsbäckenet, om än inte Krim.¹⁷ I Europa har priset för ett längre krig för tillfället sänkts tack vare Bidens överenskommelse med Scholz att låta rysk olja och gas fortsätta flöda till tyska hem och fabriker. I USA kommer de högre priserna på vete att gynna det politiska känsliga Mellanvästern. Hittills har inga ryska cyberattacker skett.

Putins krigsmål visar samma blandning av förnuft och villfarelser som har drivit honom hittills. Om han helt enkelt hade velat öka behovet av verkliga förhandlingar om en gräns för amerikanska vapen, så skulle ett blixtnfall på den militära infrastruktur som NATO-länderna har byggt upp i Ukraina ha räckt för att få fram budskapet och skulle ha undvikit civila dödsoffer. Istället var hans första åtgärd – som grundade sig på en blixtsnabb regimförändring understödd av en uppvisning i överraskningsanfall med infanteri – ödesdigert baserad på FSB:s fantasier om ett icke existerande Ukraina. Nu verkar Ryssland försöka omgruppera sig och gräva ner sig och en efter en belägra de sjaskiga städer i Donetsbäckenet som Ukraina håller. Med detta fortsätter Ryssland att spela Washington i händerna.

Det mest eftertänksamma kritiska skrifterna om kriget – t ex av Anatol Lieven och Keith Gessen; liksom en del av de kraftfulla experimentarbeten som Gessen och hans kollegor har publicerat på Internet i *n+1* – uppmärksammar framförallt den tragedi som den storryska chauvinismens angrepp utsätter själva den ryska kulturens bredd och rikedom för. Att bomba Charkov eller, om det går så långt, Odessa i namn av att samla ryska nationer är ett nihilistiskt hån mot de strider som utkämpades här under Andra världskriget; än mer fruktansvärda eftersom missilerna riktas mot kulturella släktingar. Lieven har gått längre än en del av sina kollegor vid Quincyinstitutet i att uppmana till eldupphör och förhandlingslösningar, där sanktionerna skulle hävas och man skulle enas om Ukrainas neutralitet som stat. Det finns inga tecken på att Biden är beredd till det.

16 Leon Panetta på Bloomberg TV: ”Det är ett ombudskrig mot Ryssland oavsett om vi säger det eller ej”, 17 mars 2022. Se även Jeremy Scahill, ”The US Has Its Own Agenda Against Russia”, *The Intercept*, 1 april 2022.

17 Intervju med Zelenskyj i *Economist*, 28 mars 2022; Lawrence Freedman, ”Peace in Ukraine will be elusive unless one side makes a breakthrough”, *FT*, 1 april 2022.

Volodymyr Isjtjenko: Mot avgrunden (intervju)

[Intervju från [New Left Review](#), nr 133/134, januari-april 2022.]

Din forskning har varit inriktad på omvandlingarna av Ukrainas politiska fält sedan Maidan-upproret 2014. Vilken sorts brytning representerade det? Vilka nya krafter steg in på arenan, och vad hände med de gamla?

Euromaidan var inte en brytning i meningen en samhällsrevolution. Som min kollega Oleg Zjuraev och jag har skrivit, delade det en del kännetecken med andra postsovjjetiska uppror och även med arabvåren 2011.¹ Det var inte omvälvningar som ledde till grundläggande sociala förändringar av klasstrukturen – och inte ens av statens politiska struktur. Istället var det mobiliseringar som hjälpte till att ersätta eliterna, men där de nya eliterna i själva verket var delar av samma klass. Maidan-revolutionerna i Ukraina – Euromaidan 2014 var den sista av de tre – var liknande. De är i viss mening ofullständiga revolutioner: de skapar en revolutionär legitimitet som kan kidnappas av aktörer som i själva verket inte representerar de revolutionära deltagarnas intressen. Euromaidan togs över av flera aktörer som alla deltog i upproret och bidrog till dess framgång, men som långt ifrån representerade hela spektrat av de krafter som var inblandade eller de motiv som fick vanliga ukrainare att stöda Euromaidan. Även om Euromaidan var ett svar på den politiska representationens postsovjjetiska kris, så återskapade och intensifierade den också denna kris.

Dominerande bland dessa aktörer var oppositionens traditionella partier, bl a representerade av Petro Porosjenko, som blev Ukrainas president 2014. Dessa oligarkiska partier var uppbyggda kring en ”stor man”, och byggde på beskyddare/skyddsling-relationer: i brist på andra modeller återskapade de SUKP:s värsta särdrag – hårdhänt förmynderi, ett passivt folk – berövat sitt legitimerande ”moderniseringsprojekt”. En annan mindre men mycket viktig aktör var blocket av västinfluerade icke-statliga organisationer (NGO), som agerade mer som professionella företag än som samhällsmobiliserare, och vanligtvis fick större delen av sin budget från donatorer i väst. Under upproret var det dessa personer som skapade den bild av Euromaidan som spreds till den internationella publiken. Det var de som främst var ansvariga för berättelsen om en demokratisk revolution som företrädde det ukrainska folkets medborgerliga identitet och mångfald mot en auktoritär regering. De stärktes i förhållande till den försvagade ukrainska staten, som först splittrades av upproret och sedan kastades i ännu värre oordning av Rysslands annektering av Krim och den separatistiska revolten i Donetsbäckenet som stöddes av Moskva – och av att Ukraina blev mer beroende av väst.

Sedan var det de extrema högergrupperna – Svoboda, Högra sektorn, Azovrörelsen – som till skillnad från NGO-erna organiserades som politiska medlemmar med en välformulerad ideologi som grundades på en radikal tolkning av den ukrainska nationalismen, med relativt starka lokala particeller och mobiliseringar på gatan. Tack vare den våldsamma radikaleringen av Euromaidan och sedan kriget i Donetsbäckenet, beväpnades dessa extrema högerpartier och kunde utgöra ett våldsamt hot mot regeringen.² När den ukrainska staten försvagades och förlorade sitt vålds-

1 Volodymyr Isjtjenko och Oleg Zhujravlev, ”How Maidan Revolutions Reproduce and Intensify the Post-Soviet Crisis of Political Representation”, *PONARS Eurasia*, 18 oktober 2021.

2 Volodymyr Isjtjenko, ”Insufficiently Diverse: The Problem of Nonviolent Leverage and Radicalization of Ukraine’s Maidan Uprising, 2013–14”, *Journals of Eurasian Studies*, 2020, vol 11, nr 2, s 201–215.

monopol, klev de extrema högergrupperna in på detta område. Väststaterna och de internationella organisationerna fick också ett ökat inflytande, både indirekt – genom sin finansiering av civilsamhällets NGO-er – och direkt, eftersom de både gav politiskt stöd och lån och militär hjälp mot Ryssland. Det var dessa fyra viktiga aktörer som blev starkare efter Euromaidan – den oligarkiska oppositionen, NGO-erna, den yttersta högern och Washington-Bryssel.

Och de som förlorade?

De som förlorade makt var, för det första, delar av den ukrainska eliten – låt oss kalla dem politiska kapitalister i Webersk mening: de utnyttjade de politiska möjligheter som deras poster gav dem för att få profiter – organiserade i Regionernas parti, som stödde Viktor Janukovyjtj. Efter Euromaidan föll partiet samman. Oligarkerna, som de vanligtvis kallas, omorganiserades politiskt: men de behöll kontrollen över några av den ukrainska ekonomins centrala sektorer, så *Forbes'* lista över Ukrainas rikaste personer var förvånande stabil. Den enda person på Topp tio-listan vars karriär förändrades före och efter Euromaidanrevolutionen var Porosjenko – ett tecken på hur små förändringarna var av hur ekonomin fungerade.

Den andra viktiga aktören som förlorade var Ukrainas kommunistparti (KPU) – och vänstern i allmänhet. Men kommunisterna specifikt förbjöds 2015, under lagarna om avkommunisering. Det var den lagliga grunden för att förbjuda KPU:s, och även en del av de marginella kommunistpartiernas verksamhet. KPU fick 13% av rösterna 2012, så det var en betydande del av Ukrainas politik. 2014 kom det inte in i parlamentet, på grund av förlusten av Krim och Donetsbäckenet, som var deras parlamentariska fästen. Och påföljande år förbjöds de.

I intervjun med dig i *NLR* 2014* beskrev du hur de orangea partierna under de politiska striderna 2004-2014 försökte få konstitutionen närmare en mer parlamentarisk utformning och hur Regionernas parti ville dra det tillbaka mot ett mer presidentriktat upplägg. Vad hände med den konstitutionella balansen efter 2014, och parlamentets och presidentens relativa betydelse?

Efter 2014 återgick de till den mer presidentriktade modell som fungerade efter den ”orangea revolutionen”, och som Janukovyjtj upphävde 2010 strax efter att han valdes till president. På formell nivå blev presidenten svagare 2014 och parlamentet antogs bli starkare. Premiärministern som valdes av parlamentsledamöterna blev viktigare. Men det som inte förändrades var den ”ned-ärvda” regimen, som den ofta kallas i postsovjetiska studier: de informella beskyddare/skyddslingrelationer som dominerar politiken. Det är i detta avseende normalt att tala om klaner – att säga att någon är med i ”Porosjenkos klan” eller ”Janukovyjtjs klan”. Dessa informellt uppbyggda gruppers relationer är dolda för allmänheten, och har större inflytande över hur politiken fungerar i vårt land än konstitutionens formella paragrafer. Så trots att presidentens ställning formellt försvagades, var Porosjenko fortfarande landets mest inflytelserika politiker, och kunde få igenom mer eller mindre vad han ville i parlamentet.

Hur förändrades parlamentets sammansättning 2014?

Det blev stora förändringar efter parlamentsvalen 2014. Fem partier som var för Maidan bildade en styrande koalition – Porosjenkos parti, Arsenij Jatsenjuks Folkfronten, Julia Tymosjenkos Fäderneslandet och två andra. Till att börja med hade koalitionen en konstitutionell majoritet, men den

* Se [Sprickorna i Ukraina](#), på marxistarkiv.se – öa.

började mycket snabbt falla sönder. Porosjenko ville inte erkänna att koalitionen hade kollapsat, eftersom det skulle innebära att nya val skulle hållas, där hans parti skulle lyckas sämre än 2014. Så under flera år var det mer av en tillfällig koalition där hans folk tvingades hantera problemen att få en majoritet av rösterna.

Vad hade Porosjenko för program?

När Porosjenko valdes 2014 sågs han inte som en representant för Euromaidans radikala del. Man han verkade i ett sammanhang som präglades av kopplingen mellan krafterna efter Maidan, där – som jag har sagt på andra ställen – samspelet mellan den oligarkiska pluralismen och ett civilsamhälle som saknade institutionella politiska eller ideologiska gränsdragningar mellan de av väst stödda NGO-erna och den yttersta högern, tillsammans med en praktisk taget frånvarande vänster, ledde till en nationalistisk radikaliserings.³ De konkurrerande oligarkerna utnyttjade nationalismen för att dölja att det inte hade skett några ”revolutionära” omvandlingar efter Euromaidan, medan de nationalistiskt nyliberala delarna av civilsamhället drev igenom sina impopulära projekt tack vare sitt ökande inflytande mot den försvagade staten.

Före valet lovade Porosjenko att han snabbt skulle få till stånd fred i Donetsbäckenet, och en del kanske röstade för honom av det skälet. Men inom några veckor hade han gjort helt om: istället för att inleda förhandlingar med separatisterna intensifierade han ”Operation antiterrorism” mot dem. Tanken var att försöka ta över Donetsbäckenet militärt. Den strategin besegrades av den ryska arméns hemliga intervention i augusti 2014, och det var så Minskprocessen inleddes, först i september och sedan i februari 2015, efter ännu en upptrappning och sedan de ukrainska trupperna hade besegrats. Minskavtalen specificerade ett eldupphör, att Ukraina gick med på lokala val i de separatistkontrollerade områdena, att kontrollen över gränsen överfördes till den ukrainska regeringen och att Donetsbäckenet fick ett speciellt självstyrande status i Ukraina, inklusive möjlighet att institutionalisera de separatistiska väpnade styrkorna.

Vilka var för Minskavtalen och vilka var mot? Om detta var den enda chansen till en fredlig uppgörelse, varför genomfördes de aldrig?

De personer som öppet stödde avtalen var huvudsakligen oppositionen, de partier som efterträdde Regionernas parti och riktade in sig på väljarna i öster och söder, i synnerhet medborgarna i de Kievkontrollerade delarna av Donetsbäckenet, för vilka ett genomförande av avtalen förebådade ett slut på kriget. För många andra partier var Minsk i bästa fall något som Ryssland hade tvingat på Ukraina. Resonemanget var: vi måste hålla oss till Minsk, ty om Ukraina drar sig tillbaka från avtalen kanske väst häver sanktionerna mot Ryssland som infördes efter 2014. Men samtidigt sa de helt öppet att de inte tänkte genomföra Minskavtalens politiska klausuler. Många hävdade att ett politiskt integrerat Donetsbäcken skulle kunna hindra Kiev från att genomföra en samverkan med det euroatlantiska området, trots att det inte finns något i avtalen om ett sådant veto. Det enda inflytande Donetsbäckenet skulle få var möjligheten att utpressa Ukraina med hotet om att bryta sig ut, vilket skulle vara lättare att göra än vad det hade varit 2014. Det fördes inga diskussioner om hur det skulle kunna förhindras praktiskt. Regeringen i Kiev skulle också tvingats diskutera detaljer i självstyret med Donetsrepublikernas ledare, som de kallade ”terrorister” eller ”Kremls marionetter”. Den övergripande logiken i Minskavtalen krävde att man erkände en betydligt större politisk

³ Volodymyr Isjtjenko, ”Nationalist Radicalization Trends in Post-Euromaidan Ukraine”, *PONARS Eurasia*, Policy Memo 529, maj 2018.

mångfald i Ukraina, långt mer än vad som var acceptabelt efter Euromaidan. Så Ukraina anklagade Ryssland och separatisterna för att bryta mot avtalen genom att organisera lokalvalen på egen hand och genom att dela ut ryska pass bland invånarna i Donetsbäckenet. Samtidigt ökade dödssiffrorna i Donetsbäckenet.

Även om det till sist verkade som om Putin satte stopp för Minskavtalen genom att i februari 2022 erkänna folkrepublikerna Donetsks och Luhansks självständighet, så hade flera höga ukrainska tjänstemän, framstående politiker och personer i det välutbildade "civilsamhället" uttalat att en tillämpning av Minsk skulle vara en katastrof för Ukraina, att det ukrainska samhället aldrig skulle acceptera "kapitulationen", att det skulle innebära inbördeskrig. En annan viktig faktor var den yttersta högern, som uttryckligen hotade regeringen med våld om den skulle försöka genomföra avtalen. När parlamentet 2015 röstade om ett specialstatus för Donetsk och Luhansk, som Minsk krävde, kastade en aktivist från Svobodapartiet en granat mot en polislinje och dödade fyra poliser och skadade omkring 100, tror jag. Det visade att de var beredda att använda våld.

Hur mycket dominerade stridigheterna i Donetsbäckenet politiken under hela denna period. I väst framställdes det vid den tiden som bara ännu en låst konflikt, trots att dödssiffrorna är ganska höga – omkring 3.000 civila döda. Var det på TV-nyheterna varje kväll?

Det var givetvis en mycket viktig fråga. Det var ingen stabil vapenvila före 2020, så det förekom bombardemang eller skottlossning praktiskt taget varje dag, någon dödades på den ukrainska sidan eller separatistsidan. Rapporter om förluster och bombardemang förekom regelbundet på nyheterna. Men utöver de boende i Donetsbäckenet och flyktingar påverkades bara en minoritet av ukrainarna direkt av kriget.

Putin hävdar att den hårda högern dominerade de ukrainska trupperna i Donetsbäckenet.

De dominerade aldrig där, nej. De var definitivt en minoritet av enheterna. En del påstår att Azovbataljonen var en av Nationalgardets mest stridsberedda enheter. Kanske under en period 2014-2015, men inte nödvändigtvis efter det. Jag har inte studerat militären i Donetsbäckenet närmare, så dessa bedömningar kan vara felaktiga. Men jag vet med säkerhet att Azov definitivt var speciell. Det fanns inget liknande – en enhet med en politisk agenda, ansluten till ett politiskt parti, till en paramilitär organisation, till sommarläger som utbildar barn, och som började utveckla en internationell strategi och uppmanade yttersta högern i väst att komma till Ukraina – "låt oss strida tillsammans" – och skapa en sorts "brun internationell". *Die Zeit* publicerade en stor undersökande artikel som placerade Azov i centrum för den globala extremhögerens nätverk. Men Azov var bara ett regemente. De flesta ukrainare som stred i Donetsbäckenet var inte med i politiserade enheter.

Men det fanns ett annat fenomen. Azov införlivades i Nationalgardets struktur under inrikesministeriet, som i årtal leddes av Arsen Avakov, en annan av oligarkerna som var för Euromaidan. Det fanns andra väpnade fraktioner med sitt ursprung i Högra sektorn, den radikalt nationalistiska koalitionen som blev berömd under Euromaidan, och som inte införlivades men samordnades med den ukrainska armén – det vi kan kalla vilda grupper som kunde göra saker som armékommandot helst ville slippa att göra. Men även de grupperna var bara en liten del av de ukrainska trupper som stred i Donetsbäckenet.

Vad hade den djupa staten för roll under denna period? Blev de medborgerliga friheterna fler eller färre under regeringen efter Maidan?

En av de mest framträdande beskrivningarna av Ukraina efter Maidan var att det uppstod en inkluderande medborgerlig nation som till sist förenade landets östra och västra delar, och ett sjudande civilsamhälle som drev på för demokratiserande reformer. Tillsammans med Oleg Zjuravlev har jag visat att de förenande trenderna åtföljdes av politiserande trender, att den medborgerliga nationalismen efter Euromaidan inte undergrävde utan stärkte den etniska nationalismen, att inkludering och utvidgad demokrati för vissa innebar uteslutning och förtryck för andra.⁴ Under denna omdefiniering av vad "Ukraina" handlar om politiskt, hamnade en stor del av de politiska ståndpunkter som stöddes av många ukrainare utanför det godtagbaras gräns, enligt denna nya formulering av vad den ukrainska nationen är. Så om "prorysk" före 2014 betydde ett stort politiskt läger som var för att Ukraina skulle integreras i ryskledda internationella organisationer som Eurasiatiska unionen – eller till och med ansluta sig till Unionen mellan Ryssland och Belarus – så kom denna beteckning att utvidgas när detta läger splittrades 2014, och användes därefter ofta för att brännmärka ståndpunkter som att vara för Ukrainas alliansfrihet och för ett pragmatiskt samarbete med både väst och öst, liksom skepsis mot vad Euromaidan hade lett till, och att vara mot avkommunisering eller restriktioner mot att använda det ryska språket i Ukrainas offentliga sfär.

Så en lång rad politiska ståndpunkter som stöddes av en stor minoritet, och ibland till och med en majoritet, av ukrainare – om suveränitet, statlig utveckling, trångsynta uppfattningar, vänsteråsikter – blandades samman och betecknades som "proryska narrativ" eftersom de utmanade de dominerande västvänliga, nyliberala och nationalistiska diskussionerna i Ukrainas civilsamhälle. Stigmatiseringen var givetvis inte bara symbolisk utan kunde leda till kampanjer på internet, ofta inledda av "patriotiska" bloggare som gjorde offentlig karriär genom att identifiera och förfölja "inre fiender" och förstärktes av civilsamhället eller betalda botar på internet. Ibland slutade det faktiskt med fysiskt våld, vanligtvis utfört av radikalt nationalistiska grupper. Till slut hjälpte det till att legitimera sanktioner mot oppositionens media och en del politiker 2021.

Så denna ideologiska svängning utgjorde i huvudsak en vändning till en nationalistisk, antirysk agenda?

Det fanns andra grupper som den yttersta högern också riktade sig mot specifikt, som feminister, hbtq, romer, vänstern. 2018-2019, när jag fortfarande befann mig i Kiev och var inddragen i organisering av vänstermedia och konferenser, så tvingades vi verka på ett sorts halvt underjordiskt sätt, att aldrig publicera var våra "offentliga" möten hölls, och att alla som anmälde sig till mötena kontrollerades noga för att se om det kunde finnas provokatörer, folk från yttersta högern som hade kommit för att störa mötet.

Vad uppnådde egentligen Porosjenkos regering?

Mot slutet av sitt styre hade Porosjenko alltmer närmat sig nationalisternas program. Regeringen efter Maidan fick faktiskt mest gjort på det ideologiska området: avkommunisering, auktorisering av en nationalistisk historisk berättelse, ukrainisering, begränsningar för ryska kulturproduktioner, att Ukrainas ortodoxa kyrka organiserades självständigt från Moskva (men underdånig Konstantinopels patriarkat). Det var de programpunkter som den ukrainska hårda högern hade drivit kampanj för före Euromaidanupproret, och även om det formellt fanns få extrema högerpolitiker i regeringarna efter Euromaidan så blev det ändå den förhärskande agendan. Men det vore förenklat

⁴ Oleg Zjuravlev och Volodymyr Isjtjenko, "Exclusiveness of Civic Nationalism: Euromaidan Eventful Nationalism in Ukraine", *Post-Soviet Affairs*, 2020, vol 36, nr 3, s 226–245.

att säga att det bara var den yttersta högerns uppfattningar, eftersom de legitimerades inom det nationalliberala civilsamhällets bredare block. Krav som före Euromaidan betraktades som väldigt radikala blev plötsligt allmänna, åtminstone inom det vi kan kalla den aktivistiska allmänheten, trots att de i själva verket ofta inte stöddes av samhällsmajoriteten.

En annan fråga var den symboliska identifikationen med den euroatlantiska integrationen. Ukrainas konstitution från 1996 slog fast principen om alliansfrihet. Men från och med 2014 drev Porosjenko och hans allierade på för en förändring av detta, och de kunde uppnå det tack vare den konstitutionella majoritet som de partier som var för Maidan hade. De konstitutionella förändringarna antogs av parlamentet 2018 och skrevs i början av 2019 in i lagen av Porosjenko, som en del av hans valkampanj. Så i ett land som aldrig kan bli medlem i NATO säger konstitutionen nu att statens ”strategiska linje” är fullt medlemskap i NATO och EU.

Före valet 2019 drev Porosjenko också en hård kampanj i språkfrågan och drev på för lagar som avsevärt skulle begränsa användningen av det ryska språket inom den offentliga sfären och utbildningen. Vid tiden för valet betraktades han i själva verket som ledare för den nationalistiska saken. Det var inte förvånande att han förlorade så stort med detta program 2019, då Zelenskyj vann med 73% mot 25%.

Varför drev Porosjenko en valkampanj om dessa frågor om de var så impopulära?

Det kan vara den ofullkomliga Euromaidanrevolutionens dynamik som ligger bakom detta dåliga och förbryllande val. Porosjenko har aldrig varit någon ideologiskt övertygad nationalist. Han var med och grundade Regionernas parti och var minister i Janukovyts regering. Det har varit skandaler om att hans familj talar ryska hemma, att han fortsatte att göra affärer i Ryssland efter 2014. Efter Euromaidan var Porosjenko fångad mellan två motsatta agendor: å ena sidan alltmer populära om än oorganiserade och osammanhängande förväntningar på postrevolutionära förändringar; å den andra impopulära men uttalade och kraftfulla krav från det nationalliberala civilsamhället. Det var enklare för Porosjenko att åstadkomma ”revolutionära” förändringar med hjälp av en nationalistisk radikaliserings av det ideologiska området än att gå vidare med reformer som skulle ha undergrävt hans egen fraktions konkurrensfördelar inom den politiska kapitalistklassen. Vädjanden till nationalismen tystade också en ”opatriotisk” kritik och splittrade oppositionen. När Radan röstade om att förändra konstitutionen rörande NATO och EU var stödet för NATO omkring 40% i det ukrainska samhället. Så det var inget som drevs på av en majoritet av väljarna eller svarade mot en logik att ”vi måste göra något populärt innan valet”. Porosjenko drev på projekt som var populära bland de aktivistiska medborgarna – men inte inom majoriteten av väljarna.

Samma sak med ”avkommunisering”. När regeringen väl hade definierat vad den faktiskt menade, visade opinionsundersökningar att ukrainarna inte var särskilt intresserade av att byta namn på gator och städer eller förbjuda kommunistpartiet. Samtidigt var de inte beredda att försvara kommunistpartiet, eftersom de inte såg det som särskilt relevant för deras politik. Men de var inte heller anhängare till avkommuniseringen. De var passivt mot den även om de inte aktivt gick mot den. Denna agenda hade en mycket högre legitimitet inom civilsamhällets aktivistiska allmänhet än inom det ukrainska samhället i stort.

Hur utvecklades Ukrainas ideologiska och geografiska splittring under perioden efter 2014?

Vad hände t ex i traditionellt Rysslandsorienterade städer som Charkov?

Fram till den ryska invasionen hade Charkov inte ändrats så mycket. Den ryska invasionen förändrar nu ukrainarnas identiteter och uppfattningar drastiskt, men det är väldigt nytt. Det som uppstod i Charkov och de större städerna i sydost efter 2014 var ett något starkare mellanskikt i civilsamhället som hade ett sätt att se på omvärlden som liknade politiken i västra Ukraina, men som stod i motsättning till – och som jag har förklarat tidigare är det en vilseledande och stigmatiserande beteckning – majoritetens ”proryska” inställning i dessa städer. Det fanns en klyfta mellan de aktivistiska medborgarna som deltog i demonstrationer, skrev i pressen, bloggade, skrev på Facebook, och de personer som kom till valurnorna och valde borgmästare och lokala råd. Borgmästaren i Charkov, Hennadij Kernes, sköts 2014 i ryggen av en krypskytt och skadades allvarligt – han satt i rullstol – men fortsatte att väljas om fram till sin död 2020. Direkt efter Euromaidan reste han till Ryssland och konsulterade möjligen med folk där. Han återvände och intog en mot Ukraina lojal ståndpunkt – han stödde inte den separatistiska revolten. Han var ganska populär i Charkov och fick ett betydande stöd, han hade inga verkliga konkurrenter. Ett annat slående faktum: utanför regionerna i väst var, enligt opinionsundersökningarna, pronationalistiska åsikter mycket klart förknippade med välstånd: ju högre inkomst folk hade, desto mer pronationalistiska och västvänliga var deras uppfattningar. I regionerna i väst fanns inget sådant samband – nationalismen hade blivit rotad inom breda skikt i samhället. Men i de centrala, östra och södra regionerna var det mer och mer sannolikt att man var nationalist och västvänlig ju mer medelklass man var.

Står det i samband med andra sociologiska skillnader mellan västra och östra Ukraina?

Det är en fråga som behöver utforskas mycket mer, ty det handlar inte bara om hur det ukrainska civilsamhället uppstod utan om postsovjjetiska civilsamhällen i allmänhet. De skikt som protesterade mot Lukasjenko, mot Putin, men inte lyckades mobilisera majoriteten i sina samhällen mot de auktoritära härskarna, det handlar delvis om klassklyftor. Men i Ukraina överlappas det också av nationell identitet och regionala klyftor. I regionerna i väst syns inte dessa klasskillnader, eftersom den sortens nationalism har blivit inhemsk där sedan många decennier. Men på andra ställen var den ukrainska nationalismen mer ett medelklassfenomen – som givetvis är en stor skillnad från den västeuropeiska nationalismen som för närvarande mer är ett arbetarklassfenomen.

Hur passar europeiseringen in här?

I de postsovjjetiska samhällena innebär europeisering återigen något helt annat. Folk som är för EU i Västeuropa håller definitivt ett visst avstånd från den yttersta högern. Men i de postsovjjetiska länderna kan en ovanlig blandning av nationalism, nyliberalism och EU-vänliga åsikter fungera mycket bra, som den aktivistiska allmänhetens ideologi.

Vad erbjöd Zelenskyj för alternativ 2019, jämfört med Porosjenko?

Valet 2019 var utan motstycke. Vanligtvis är valresultaten i Ukraina mycket jämna: när Janukovytyj vann mot Tymosjenko 2010, t ex, var det bara 3% mellan dem, 49% mot 46. Skillnaden mellan Jusjtjenko och Janukovytyj 2004 var också mycket liten, vilket tillät Janukovytyj att stjäla valet – och starta den orangea revolutionen. Men 2019 var det väldigt många som ogillade Porosjenko. Nästan 60% av ukrainarna sa att de aldrig någonsin skulle rösta på honom. Så Zelenskyj kunde förena en enorm majoritet mot Porosjenko, och det som verkade särskilt hoppfullt var att Zelenskyj vann i varenda region i Ukraina utom i de tre galiciska regionerna i väst där nationalismen var starkast,

och där Porosjenko vann. Så det fanns visst hopp att Ukraina äntligen skulle enas. Till vänster hoppades många verkligen att det skulle bli lättare att andas med Zelenskyj. Jag ångrar inte att jag stödde honom 2019, jag tycker fortfarande att det var rätt att göra det. Oavsett vad som hände sedan, så undergrävde Zelenskyjs jordskredsseger konsolideringen av Porosjenkos envælde. Det var också ett hårt slag mot det nationalliberala civilsamhället som hade samlats kring Porosjenko, och nu var helt desorienterade när det befann sig inom den politiska minoritetens ”25%”, efter att under flera år ha hävdat att hela nationen var enad runt deras program. Det skapade också politisk energi för att hävda att den verkliga majoritetens intressen i Ukraina inte representerades av de personer som talade å nationens vägnar, och som de gamla och nya oppositionspartierna försökte erövra.

Hur utvecklades Zelenskyjs regering?

Efter att Zelenskyj vann presidentvalet i april 2019 utlyste han extra parlamentsval till juli. Det var ett smart drag eftersom hans parti Folkets tjänare, som hade bildats från noll, fick absolut majoritet – vilket återigen var utan motstycke i ukrainsk postsovjetsk politik – så han kunde samla makten hos de centrala myndigheterna. Det fördes diskussioner om att också hålla lokala extraval. Borgmästarna spelar en viktig roll i ukrainsk politik, och Zelenskyjs parti skulle då ha full kontroll om han skulle försöka ta några känsliga beslut, som t ex att genomföra Minskavtalen. Men det var svårare att rättfärdiga lokala extraval ur juridisk synvinkel. Framgångarna för de första fångutbytena mellan Ukraina, Ryssland och Donetsbäckenet i september 2019 bidrog till hans popularitet, eftersom det verkade som om den ukrainska politiken skulle röra sig i en annan riktning. Zelenskyj hade mer än 70% stöd och hög trovärdighet i opinionsundersökningarna. Det fanns en viss möjlighet att gå vidare med Minskavtalen. Det fördes aktiva diskussioner om den så kallade Steinmeierformeln som skulle ge en algoritm för att genomföra avtalen. De lyckades komma överens om en tillfällig vapenvila som åtminstone varade betydligt längre än vad de tidigare hade gjort.

Vad hände sedan?

Det blev mycket snart uppenbart att Zelenskyjs parti inte var ett verkligt parti, att denna populistiska ledare aldrig hade haft någon populistisk rörelse bakom sig, utan dessutom att han inte ens hade en verklig arbetsgrupp som kunde driva en sammanhängande politik. Hans första regering varade ungefär ett halvt år. Sedan avskedade han sin stabschef och det var en ständig omsättning på ministerposterna. Avsaknaden av en seriös arbetsgrupp innebar att Zelenskyj ganska snabbt gick i samma fälla som Porosjenko och föll offer för de mäktigaste aktörerna inom ukrainsk politik: oligarkklanerna, de radikala nationalisterna, det liberala civilsamhället och västregeringarna, som alla drev sina speciella agendor, och de uppblåsta förväntningarna bland massorna om radikala förändringar efter en ”parlamentarisk Maidan” som till sist gav ”nya ansikten” i regeringen. I denna fälla lyckades Zelenskyj bygga sin egen ”vertikala makt”, en typisk informell ”befälskedja” inom postsovjetsk politik. Men han var inte särskilt framgångsrik med det. Vi kanske kan analysera det som en sorts svag bonapartism eller caesarism: en vald ledare som försökte komma över klyftorna – angrip vänstern, angrip högern, angrip nationalisterna, angrip ”proryssarna” – men som gjorde det oberäkneligt och utan att konsolidera sin regim, och i början av 2022 till sist skapade en total röra och stötte bort många mäktiga figurer inom ukrainsk politik.

Vilka personer har han utsett till de viktigaste posterna: ekonomiministern, försvarsministern, utrikesministern, och så vidare? Kommer de från hans eget parti eller någon annanstans ifrån?

Hans eget parti skapades på ett annat sätt, så det var inte till så stor användning för att fylla ministerposterna. I den första regeringen fanns det många personer från västvänliga NGO-er. Men Zelenskyj insåg snabbt att de faktiskt inte var förmögna att sköta den ukrainska ekonomin. En del av de viktiga posterna togs över av personer som Zelenskyj hade arbetat med i TV – producenter, skådespelare, hans personliga vänner. Exempelvis är chefen för kontraspionaget en person som hade personliga band till Zelenskyj. Senare tog han folk som hade en mindre västvänlig NGO-profil men som erbjöd en del grundläggande kompetens i regeringen. Ibland ansågs de vara förknippade med oligarkgrupperna – exempelvis arbetade premiärministern, Sjmyhal, under en period för Achmetov. Det är osannolikt att Achmetov hade något inflytande över honom, men vid den tidpunkten betraktades det som ett tecken på att en ”normal” politik återvände till Ukraina: vi blir av med de här inkompetenta NGO-erna och börjar få mer verkliga tjänstemän i regeringen.

Zelenskyj höll fortfarande på att skapa en verklig arbetsgrupp med personer från olika källor – ibland knutna till väst, ibland till honom själv, ibland till oligarkgrupper. Vid krigets början var det inte klart om han faktiskt lyckades bygga denna ”vertikala makt”. Det började alltmer se ut som en röra, och en ganska farlig sådan. Om det ur Putins perspektiv ser ut som Ukraina är i en enda röra och leds av en svag och inkompetent president, är det då inte ett bra tillfälle för honom att uppnå sina mål?

Vad hände med framstegen för Minskavtalen?

2019 hade Porosjenko och nationalisterna inlett en så kallad antikapitulationskampanj, och protesterade mot ett genomförande av Minskavtalen, även om de inte hade så mycket stöd. Enligt opinionsundersökningarna stödde bara en fjärdedel av ukrainarna det, och nästan hälften sa uttryckligen att de inte gjorde det. Samtidigt bröt Azov och andra extrema högergrupper mot Zelenskyjs order och saboterade att de ukrainska och separatistiska trupperna skulle dra sig ur striderna i Donetsbäckenet. Zelenskyj tvingades resa till en by i Donetsbäckenet och manövrera med dem direkt, trots att han är överbefälhavare. De mer ”moderata” antikapitulanterna kunde utnyttja den hårda högerns protester för att säga att ett genomförande av Minskavtalen skulle innebära inbördeskrig eftersom ukrainarna inte skulle acceptera denna ”kapitulation”, och att det skulle bli en del ”naturligt” våld.

Du sa att de hårda högergrupperna i själva verket var ganska små, medan Porosjenko just hade förintats parlamentariskt. Vad hindrade Zelenskyj från att genomföra sitt mandat?

Det fanns verkliga möjligheter till nationalistiskt våld. Men frågan kvarstår: varför byggde inte Zelenskyj en inhemsk och internationell koalition till stöd för Minskavtalen? Ett uttryckligt och aktivt stöd till en fullständig tillämpning av Minskavtalen från västregeringarna skulle ha varit en kraftfull signal till det västvänliga civilsamhället. Vissa skulle ha sagt att avtalen var impopulära 2019 – även om de verkligen hade majoritetsstöd 2015 när de skrevs under, och det fanns hopp om fred. Men 2019 ansåg folk att de inte kunde förändra något i Donetsbäckenet. Men varken Porosjenko eller Zelenskyj har någonsin drivit lika mycket verkliga kampanjer för att öka avtalens popularitet som de drev kampanjer för den lika kontroversiella och impopulära jordmarknadsreformen eller olika nationalistiska initiativ. Slutligen var inte Frankrike och Tyskland särskilt aktiva med att pressa Ukraina att göra mer om avtalen, och Obamas och Trumps regeringar stödde verkligen inte avtalen på sätt som de kunde ha gjort.

Vilka var de verkliga politiska skillnaderna mellan presidenterna Porosjenko och Zelenskyj, så här i efterhand? Utöver att ge tillbaka mot varandra politiskt, vore det rätt att säga att det var en stor kontinuitet mellan de två?

Ja, det är riktigt. Det fanns förhoppningar att Zelenskyj skulle se över språklagen och tillåta en större närvaro för ryska inom den ukrainska offentliga sfären, att han skulle kunna göra verkliga framsteg för att genomföra Minsk. Före kriget misslyckades Zelenskyj med allt. I själva verket var Porosjenko bättre på att gå mot de internationella institutionernas krav – närmare bestämt IMF:s påtryckningar om marknadspriser på gas, som de ukrainska regeringarna försökte hindra eftersom det var ytterst impopulärt – speciellt bland äldre som röstar i stort antal, och för vilka en prisökning skulle vara ett hårt slag. Zelenskyj drev också igenom en jordmarknadsreform, som har varit en stor fråga ända sedan Ukrainas självständighet och mycket impopulär. Mer än 70% av ukrainarna var mot en del av paragraferna.

Var det den viktigaste sociala och ekonomiska förändringen som Zelenskyj har gjort, att införa en jordreform?

Ja, det var en av de viktigaste, även om han omgärdade den med restriktioner, eftersom han visste att den var impopulär. Så till en början kan bara ukrainare börja köpa mark, och sedan – kanske efter en folkomröstning – kan utlänningar möjligen få lov att köpa. Men han har hursomhelst inlett en process som hade bromsats i 30 år. I början av 2021 hade Zelenskyj förlorat större delen av sin popularitet. Oppositionsplattformen – en efterträdare till Regionernas parti och tvåa i valet 2019 – låg bättre till än Folkets tjänare i en del opinionsundersökningar.

Du har sagt att vapenvilan i Donetsbäckenet bröts i slutet av 2020. Vilka var de viktiga steg som följde?

Det finns fortfarande många gåtor om kriget och hur allt startade. Den internationella dimensionen med NATO:s expansion och den ryska imperialismen, liksom Kremles förändrade svar på den senaste vågen av postsovetjetiska uppror – i Armenien (2018), Belarus (2020), Kazakstan (2022) – är förstas alla mycket viktiga delar av historien. Putins övertygelse att Ryssland hade ett tillfälligt militärt övertag över NATO inom ultraljudsvapen, och hans underskattning av det ukrainska motståndet, bidrog säkert till beslutet att inleda kriget. En av de centrala faktorerna var Putins reaktion på utvecklingen inom Ukrainas inrikespolitik och hans växande övertygelse att Ryssland inte skulle kunna påverka den – att Ukraina oåterkalleligt höll på att förvandlas till det han kallade ”anti-Ryssland” och att det inte återstod några politiska medel för att förhindra denna omvandling.

En av de utlösare som har underskattats är Zelenskyjs genomdrivande av hårda sanktioner mot oppositionen, med Viktor Medvedtjuk – en av ledarna för partiet Oppositionsplattformen – som främsta måltavla. Medvedtjuk är en gammal hjälpreda inom ukrainsk politik. Tidigare stabschef hos Kutjma, personlig vän till Putin och ledande förhandlare under fångutväxlingen i Donetsbäckenet. Vanligtvis betraktas han som den mest ”proryska” personen bland Ukrainas viktigaste politiska figurer, även om man måste ta hänsyn till polariseringen efter Euromaidan och att de politiska koordinaterna i Ukraina har vridits åt det västvänliga och nationalistiska hållet. Han var ett av målen för de amerikanska sanktionerna efter 2014. I och med att Oppositionsplattformen ledde över Zelenskyj i opinionsundersökningarna, såg det ut som om presidenten just hade angripit en politisk rival. Beslutet att börja införa sanktioner – ibland utan några verkliga bevis mot de personer som de

riktade sig mot – togs av en liten grupp, Nationella säkerhets- och försvarsrådet (NSDC), som i grund och botten består av omkring 20 personer: främst ministrar, underrättelsetjänstens chefer, kontraspionaget, finansinstitutioner som centralbanken. En av dem, Dmytro Razumkov, tidigare talman i det ukrainska parlamentet, började berätta vad som hände efter att han röstades bort från tjänsten i oktober 2021, just innan amerikanska media började publicera läckta uppgifter om en överhängande rysk invasion.

Vad gällde sanktionerna mot Medvedtjuk och de andra?

Sanktionerna var mer restriktiva än de som USA vanligtvis inför. En central skillnad är att Ukraina genomdrev sanktioner mot ukrainska medborgare utan domstolsbeslut. Alla Medvedtjuks bankkonton frystes och han kunde inte använda sina tillgångar. NSDC riktade också sanktioner mot Medvedtjuks affärspartner Taras Kozak, formellt ägare till tre TV-stationer som i allmänhet betraktas som Medvedtjuks. Det skapade ett lagligt sätt för att hindra dessa TV-stationer från att sända, vilket kanske var den viktigaste politiska konsekvensen av sanktionerna – de hade angripit Zelenskyj och de västvänliga och nationalistiska krafterna i Ukraina hårt, och i typfallet kritiserat NGO-folk och politiker för att vara ”uppfostrade av Soros”. Senare satte Zelenskyj Medvedtjuk i husarrest, och regeringen inledde ett brottmål mot honom på anklagelser om statsförräderi för att ha köpt kol av Donbasrepublikerna, ett avtal som Medvedtjuk i själva verket hade förhandlat fram åt Porosjenko, eftersom de behövde kol till Ukrainas ekonomi. På detta sätt kunde Zelenskyj knyta samman Medvedtjuk och Porosjenko, som stod på motsatta sidor inom den ukrainska politiken. Så om man knyter samman dem så börjar de misskreditera varandra, och om Porosjenko i hemlighet gjorde affärer med Medvedtjuk så skulle de se ut som förräderi, till och med landsförräderi, för en viktig del av hans väljare.

Vilka motiv hade Zelenskyj för att rikta sanktioner mot Medvedtjuk?

Det är svårt att vara säker om det. Det nationalliberala civilsamhället välkomnade sanktionerna mot Medvedtjuk, som de såg som en ”prorysk femtekolonnare” – det var en åtgärd som de hade väntat på i många år. En mer realistisk förklaring är att Zelenskyj riktade in sig på en ledare för ett rivaliserande parti som i slutet av 2020 snabbt ökade i popularitet i kölvattnet till en våg av besvikelser med Zelenskyj bland väljare i de sydöstra regionerna, som hade givit honom ett massivt stöd 2019 men inte längre såg någon större skillnad mellan honom och Porosjenko. En annan aspekt som Simon Shuster betonade i sin artikel i *Time* är att sanktionerna infördes, och välkomnades på ett slående sätt av den amerikanska ambassaden, kort efter Biden hade installerats i slutet av januari 2021.⁵

En komplicerande faktor är att Medvedtjuks TV-stationer förde fram konspirationsteorin om Hunter Biden och Burisma, som hade utnyttjats av Trump för att misskreditera Biden vid valet 2020. Hela världen kunde läsa utskriften av det berömda telefonsamtal där Zelenskyj inte direkt avvisade Trumps antydningar om att inleda en officiell ukrainsk utredning av Burismahistorien, och därmed underblåsa en skandal om Biden. Det är möjligt att Zelenskyj kunde ha tänkt sig att det skulle ses som en ”vänlig gest” mot USA:s nya president att stänga Medvedtjuks TV-stationer, ett försök att rentvå sig själv. Vi vet också att Biden inte hade bråttom att ringa Zelenskyj officiellt efter sin installation – detta faktum diskuterades vid den tiden vida omkring i den ukrainska pressen som ett

⁵ Simon Shuster, ”The Untold Story of the Ukraine Crisis”, *Time*, 2 februari 2022.

tecken på möjliga problem för Zelenskyj. Men vi har helt enkelt inga säkra bevis för att styrka någon av förklaringarna.

Oavsett sina motiv fördubblade Zelenskyjs regering sedan angreppet och började använda sanktioner i mycket större omfattning – ibland mot oligarker, ofta mot personer misstänkta för organiserad brottslighet, men också mot andra oppositionsmedia. I början av 2022 hade de stängt de flesta större oppositionsmedia, inklusive en av Ukrainas populäraste webbplatser, Strana.ua, och den populäraste politiska bloggaren, Anatolij Sharij, som sökte asyl i EU. Zelenskyj skapade sig massor av fiender med dessa nyckfulla sanktioner, som juridiskt var mycket tveksamma, och de ukrainska oligarkerna började bli oroliga. Mot slutet av 2021 hade Zelenskyj hamnat i konflikt med Rinat Achmetov, Ukrainas rikaste man. Achmetov började samla populära influerare kring sig – kända journalister, Razumkov, parlamentets avskedade talman, den avskedade mäktiga inrikesministern Avakov – och det såg ut som början på en möjlig koalition mot Zelenskyj som skulle kunna utmana honom vid en kris, tvinga fram nyval och komma till makten. Zelenskyj var i strid med den ”proryska” oppositionen, med Porosjenko – som han försökte men misslyckades internera i januari 2022 – och med Achmetov. Det såg inte alls bra ut för honom. Om man skapar sig så många fiender så kan de enas bara för att bli av med dig. Det fördes diskussioner om att försvaga presidentens makt och förvandla posten till en till största delen ceremoniell roll och gå i riktning mot en parlamentarisk republik. Före kriget låg han inte bra till i opinionsundersökningarna, och i en del förlorade han till och med mot Porosjenko. Men kriget har förändrat allt – och Zelenskyj är nu förstås mycket mer populär än vad han var. Om han kan vinna kriget, eller åtminstone nå någon sorts icke förödmjukande uppgörelse med Putin, kan han visa sig bli en av de mest populära politiska ledare Ukraina någonsin har haft.

Vilket samband har dessa sanktioner mot Medvedtjuk och andra med invasionen?

Som Shuster förklarade i sin artikel i *Time*, följdes sanktionerna mot Medvedtjuk i slutet av januari 2021 bara några veckor senare av de första tecknen på Rysslands uppladdning vid den ukrainska gränsen. Putin kunde ta utslutningen av Medvedtjuk från den ukrainska politiken som ett tydligt budskap – ”en helt uppenbar utrensning av det politiska området”, sägs Shusters uppgiftslämnare säga. USA:s ambassad i Kiev underströk det genom att omedelbart stöda sanktionerna: NSDC tog beslutet en fredag eftermiddag och på lördag twittrade USA:s ambassad ungefär, ”Vi stöder Ukrainas ansträngningar att skydda sin överhöghet och territoriella integritet med sanktioner.” Vi kan förstås spekulera att Putin såg åtgärden mot Medvedtjuk som den sista droppen, att Ukraina aldrig någonsin skulle genomföra Minskavtalen, att ingen ryssvänlig politiker någonsin skulle släppas in i regeringskoalitionen i Ukraina, att den aldrig någonsin skulle bli öppen för ryska intressen.

Artikeln i *Time* beskriver Moskvas motivering för de militära upprustningen som en sorts tvångsdiplomati – det enda sättet att få väst att förhandla om sanktioner och säkerhetsgarantier, enligt Shusters anonyma källa i Kreml. Det förklarar inte invasionen – och rättfärdigar den givetvis inte heller.

Det finns förstås inget acceptabelt rättfärdigande av detta krig, för att inte tala om utifrån en progressiv synvinkel. Kriget hade som mål att hävda Rysslands status som stormakt, slå fast gränserna för sin ”inflytelsesfär” där Ryssland skulle ha rättigheter – kunna gripa sig an att aningen förändra den ”antiryska” regimen, eller dela Ukraina, eller omvandla ett stort territorium till en enorm grå

zon som har bombats till en förmodern stat. En handling som oundvikligen leder till massförluster, massakrer på civila, katastrofal förstörelse. Kriget tjänar också ett viktigt inhemskt mål för Putin. Det har som mål att omvandla Rysslands politik från en postsovjetsk caesarism, vars bräcklighet har blivit så uppenbar under de senaste upproren i Belarus och Kazakstan, till en möjligen stabilare, konsoliderad, mobiliserande politisk regim med ett imperialistiskt konservativt ideologiskt projekt, mer hegemonisk för vissa men mer förtryckande för andra. I detta projekt skulle många ukrainare tvingas att "omskolas" från en "Banderovsk" ryskfientlig ukrainsk identitet till en ryssvänlig ukrainsk identitet.

Oavsett vilka problem Ukraina hade efter Euromaidan – och det var många: en rörig inkompetent politik, en cynisk, rovgirig oligarki, ökande beroende av västmakterna, nyliberala reformer istället för progressiva förändringar, nationalistiskt radikaliserande trender, snävare utrymmen för en politisk pluralism, ökande förtryck av oppositionen – så var det ukrainska problem som ukrainarna skulle och kunde lösa själva under en politisk process, utan ryska stridsvagnar och bomber. Praktiskt taget ingen större ukrainsk politiker eller opinionsledare välkomnade invasionen, inte ens de som sedan många år hade kallats "proryska".

Som svar på frågor från ryssar om vad Ryssland kunde göra för att hjälpa "proryska" personer i Ukraina, skrev en ukrainsk "prorysk" oppositionsjournalist förra året ungefär så här: "Lämna Ukraina ifred och koncentrera er på att bygga ett förmöget och tilltalande Ryssland." Svaret återspeglar en grundläggande kris för det postsovjetska herraväldet: den postsovjetska och specifikt ryska härskande klassens oförmåga att leda, inte bara härska över, underordnade klasser och nationer. Liksom andra postsovjetska caesaristiska ledare har Putin styrt med hjälp av en kombination av förtryck, jämvikt och passivt samtycke som har legitimerats av ett narrativ om att återställa stabiliteten efter det postsovjetska sammanbrottet på 1990-talet. Men han har inte erbjudit något lockande utvecklingsprojekt. Rysslands invasion ska analyseras just avseende detta: den ryska härskande klickens saknar tillräcklig dragningskraft och har i slutändan beslutat att lita till våldets hårda makt, till att börja med tvångsdiplomati i början av 2021, och sedan överge diplomatin till förmån för militärt tvång 2022.

Under uppladdningen inför invasionen, från och med december 2021, vägrade Biden-administrationen förhandla med Putin för att istället publicera sina underrättelseuppgifter om Rysslands invasionsplaner och bedriva megafondiplomati. Hur såg man på det i Ukraina?

Fram till 24 februari trodde de flesta ukrainare inte att Ryssland skulle invadera. Regeringen trodde det inte. Zelenskyj trodde att det kunde bli en "begränsad invasion" men inte det fullskaliga angrepp som faktiskt ägde rum. Ukrainska militäranalytiker från en av försvarsministeriets tankesmedjor skrev en rapport som sa att det var ytterst osannolikt att Putin skulle angripa Ukraina 2022. Zelenskyj var missnöjd med kampanjen i västs media, och trodde att dess syfte var att pressa honom att börja tillämpa Minskavtalen, vilket han var mot, eller kanske överge anspråket att gå med i NATO. Det visade sig att de hade fel och CIA och MI6 hade rätt – även om de nu har informerat media att tecknen på att Putin hade tagit det slutgiltiga beslutet att inleda kriget inte kom förrän i februari.⁶ Samtidigt underskattade USA och Storbritannien den ukrainska arméns potential grovt, precis som de överskattade den ryska armén, som de förväntade sig skulle ta Kiev på tre eller fyra

⁶ James Risen, "US Intelligence Says Putin Made a Last-Minute Decision to Invade Ukraine", *The Intercept*, 11 mars 2022.

dagar. Eller de framhävde i alla fall sådana prognoser, som kompletterade uppenbara ryska felbedömningar av en snabb och enkel seger för sin ”specialoperation” i Ukraina.

Så varför förhindrade inte Washington invasionen? Om de visste att invasionen var på väg, varför gjorde de ingenting utöver att läcka Putins planer till media? En strategi kunde ha varit att inleda verkliga förhandlingar med Putin, att hålla med om att Ukraina inte skulle bli medlem i NATO, eftersom de aldrig hade velat erbjuda dem att gå med – och inte heller har de någon önskan att kämpa för det, vilket vi ser nu. En annan motsatt strategi skulle varit att skicka massiva leveranser av vapen till Ukraina innan kriget började, i tillräcklig mängd för att ändra beräkningarna från Putins sida. Men de gjorde ingendera av dessa saker – och det verkar märkligt och givetvis mycket tragiskt för Ukraina.

Det ukrainska militära motståndets relativa styrka har också förvånat många observatörer. I hur stor utsträckning tror du att det beror på professionella vapen och utbildning från USA och i vilken mån på ett spontant nationellt självförsvar?

Det militära motståndet är definitivt hårdare än ryssarna förväntade sig. Dessutom har det förekommit betydande demonstrationer till stöd för Ukraina i de ockuperade städerna, även om de hittills bara har omfattat en liten minoritet av invånarna. I Cherson, t ex, en stad med 300.000 invånare innan invasionen, mobiliserade demonstrationerna omkring 2.000-3.000 personer. En del är rädda för Rysslands förtryck men den del väntar också för att se vad som kommer att hända, hur länge ryssarna kommer att stanna. Eftersom de ryska planerna för de ockuperade områdena utanför Donetsbäckenet är oklara vore det mycket riskabelt att börja samarbeta, eftersom personer som gör det kommer att förföljas när ukrainarna återvänder. Detta påverkar beräkningarna om man ska samarbeta. Motståndet är betydande men det är inte det enda som händer. Olika ukrainare reagerar på mycket olika sätt på invasionen, vilket kanske är typiskt under krig.

Är de ukrainska politiska administrationerna fortfarande kvar i de ockuperade städerna?

Ryssarna börjar nu tvinga dem att samarbeta eller så ersätter de dem. Det finns rapporter om att de ibland arresterar och kidnappar ukrainska myndigheter som vägrar. Efter en månads ockupation börjar de skapa en del kommunala militära administrativa strukturer. De inför ryska rubel som valuta i Cherson och andra ockuperade städer i söder. De har börjat betala ut små summor till pensionärer och anställda i den offentliga sektorn.

Skulle Zelenskyjs regering eller någon ukrainsk regering acceptera att regionerna i Donetsbäckenet eller Krim bryter sig ut?

Det skulle bli en mycket smärtsam kompromiss. Om regeringen börjar säga att den är beredd att godta annekteringen av Krim, och Donetsk- och Luhanskrepublikernas så kallade oberoende, så skulle det bli ett enormt angrepp mot Zelenskyj – han förråder landet, han har kapitulerat inför ryssarna. Han skulle helst inte säga det öppet, oavsett vad som pågår vid förhandlingsbordet. I en intervju i *The Economist* nyligen sa Zelenskyj intressant nog att det är viktigare att rädda ukrainska liv än att rädda territorium. Det kan tolkas som att han kan tvingas sträva efter denna kompromiss. Men de kan räkna med flera olika utvecklingar av kriget – att de ryska resurserna tar slut, något större nederlag, eller fler amerikanska vapenleveranser. De kanske diskuterar olika alternativ som kan aktiveras beroende på utfallet på slagfälten.

Vilken sorts Ukraina vill du se uppstå efter kriget?

Kriget förändrar förhållandena mellan Ukraina och Ryssland och den ukrainska identiteten. Före kriget kunde en stor minoritet, kanske 15%, säga att de kände sig både som ukrainare och ryssar. Nu kommer det att bli mycket svårare – de skulle välja, och jag tror de väljer en ukrainsk identitet. Det ryska språket och den ryska kulturen kommer att bli ännu mer begränsade inom den offentliga sfären – och i privata samtal. Om det blir ett långt krig som skulle förvandla Ukraina till ett Syrien eller Afghanistan i Europa, så är det mycket sannolikt att radikala nationalisterna skulle börja besätta ledande positioner i motståndet, med uppenbara politiska konsekvenser. Det Ukraina jag föddes i, och där jag bodde större delen av mitt liv, är nu förlorat för alltid – oavsett hur kriget slutar.

Förutser du några politiska rikschetteffekter mot Putin i Ryssland?

Inte just nu. Stödet för kriget i Ryssland sägs vara 60-70% eller mer. Det finns en separat diskussion om i vilken mån vi kan tro på de ryska opinionsundersökningarna, men vi har inga andra systematiska bevis, och de är rimliga. Om dödsförlusten blir större, om kriget drar ut på tiden och de fulla effekterna av sanktionerna drabbar vanliga ryssar, då kommer uppfattningarna att förändras – den ryska regeringen skulle behöva anpassa sig. Att bara lita till diktatoriska åtgärder kan inte fungera i det långa loppet, och vid någon tidpunkt kommer de att behöva köpa ryssarnas lojalitet. Deras första problem är hur de ska omorientera den ryska ekonomin bort från väst. Men just nu är det mycket osannolikt med en revolt, i synnerhet som omkring 200.000 av den verkliga oppositionen och ryssar som är mot kriget har flytt ur landet. Oppositionen i Ryssland är splittrad och förtryckt – för tillfället har Navalnyj-rörelsen krossats, och kommunistpartiet stöder i själva verket kriget. En statskupp av eliten mot Putin är mer sannolik, men jag tvivlar på att de skulle ta de första stegen innan ett nederlag i Ukraina. Så till syvende och sist är det inte en revolution eller statskupp som kommer att göra slut på kriget i Ukraina, utan snarare att krigets utfall kommer att avgöra om Ryssland kommer att uppleva ett uppror, en kupp eller att putinismen konsolideras.

Tony Wood: Krigets grunder

[Ur [New Left Review](#), nr 133/134, januari-april 2022.]

Efter månader av ökande spänning inledde Kreml den ryska invasionen av Ukraina den 24 februari 2022, och orsakade snabbt en flod av dödsoffer och flera miljoner flyktingar, liksom meningslös förstörelse av små och stora städer. En förhandlingsfred kan ännu få slut på det. Men mitt under det ryska artilleriets fortsatta bombardemang av ukrainska städer och västs ökade militära hjälp, kvarstår möjligheten att kriget kommer att fortsätta. Därmed sjunker oddsen för en mer vidsträckt storbrand där alarmerande nog flera länder med kärnvapen är indragna. Även om det ännu inte står klart hur kriget kommer att utvecklas, så står världen på tröskeln till en besvärlig ny period. Det som följer är ett försök att skissera den historiska grund ur vilken den nuvarande konflikten utvecklades och identifiera möjliga scenarier framför oss.

1

Kreml bär ansvaret för att ha startat detta krig, och kommer oavsett utgången att bära en tung moralisk börda för den förstörelse det redan har lett till. Mitt under en bred våg av sympati för Ukraina och fördömanden av Putin – som en kort period även uttrycktes i Ryssland i en ström av spontana antikrigsdemonstrationer – har USA:s och dess allierades kampanj för att bestraffa och frysa ut den nuvarande regimen fått fart. Men den berättigade ilskan och de omedelbara kraven på solidaritet med ukrainarna ska inte tillåtas stänga ute större frågor om historiskt ansvar. I egenskap av det mäktigaste blocket under en decennielång geopolitisk strid om Ukraina, spelade USA och dess NATO-allierade med nödvändighet en roll för att skapa ett sammanhang för revolutionen, precis som den interimperialistiska rivaliteten under ”La belle époque”* skapade förutsättningarna för förfallet till krig i augusti 1914. En analys som bara begränsar sig till Rysslands handlingar eller inte letar längre än till insidan på Putins huvud, är i bästa fall en ensidig villfarelse och i värsta fall en avsiktlig förvanskning av fakta.

För att få en klar förståelse måste vi hålla tre sammanflätade analytiska huvudlinjer i minnet: för det första Ukrainas egen utveckling och prioriteringar sedan 1991; för det andra NATO:s och EU:s framryckning i det strategiska vakuum som uppstod i Östeuropa efter kalla krigets slut; och för det tredje Rysslands väg från postsovjetisk nedgång till nationellt återupplivande. Sammandrabbningar och mötespunkter mellan dessa tre dynamiska krafter skapade det bredare sammanhang i vilket Ryssland sedan begick sin aggressionshandling.

2

Kriget 2022 är på en och samma gång ett uttryck för och resultatet av en långvarig dynamik som har satt Ukraina i centrum för rivaliserande geopolitiska och geoeconomiska projekt: å ena sidan ett av väst drivet gemensamt projekt för NATO och EU, som försöker utvidga USA:s strategiska välde och svepa in Ukraina i EU:s liberalt kapitalistiska struktur; å den andra Rysslands försök att åter-

* ”La belle époque” syftar på en fredlig period i Frankrikes historia från det fransk-tyska kriget 1871 till Första världskriget 1914. Begreppet används även för att beteckna den då rådande tidsandan i Europa – öa.

upprätta en inflytelsesfär i sitt ”nära utland”. Det militära, ekonomiska och ideologiska maktförhållandet mellan dessa två projekt har varit minst sagt snedvriden. Under en stor del av 1990- och 2000-talet kunde ett av dem rycka fram obehindrat medan det andra var föga mer än en ersättningsfantasi mitt under Rysslands postsovjetiska oordning. Men sedan mitten av 2000-talet har Rysslands ekonomi fått nytt liv med hjälp av intäkter från naturresurser, och de två konkurrerande projekten har hamnat på kollisionskurs och deras grundläggande oförenlighet har blivit allt tydligare.

Sedan Ukraina 1991 blev en självständig stat har landet gått igenom parallella, snabba processer för statsbildande och nationsbyggande, samtidigt som det har försökt främja sina egna intressen oberoende av både väst och Ryssland. Men efter att ha försökt balansera mellan Ryssland och väst på 1990-talet och början av 2000-talet, ställdes det därefter inför ett nollsummeval. Sedan 2014 – och annekteringen av Krim och speciellt det pågående kriget i Donetsbäckenet – har konfrontationen mellan de två projekten bara intensifierats och skapat en sorts tektonisk förskjutning som har omformat den ukrainska statsbildningen – ledarna har lutat landet kraftigt i västlig riktning, även fast dess östra territorier satt fast i en av Ryssland understödd separatistisk konflikt. Putins invasion 2022 var utformad för att bryta sönder detta befintliga mönster och sedan omforma det enligt Moskvas specifikationer. Men den kanske bara kommer att bekräfta den bakomliggande historiska trenden, där Rysslands postsovjetiska grannar allt snabbare drar sig undan från det och skapar just den befästa ring av västvänliga stater som Rysslands politik har använt årtal för att försöka förekomma.

3

Befästandet av en intensivt västvänlig ukrainsk statsbildning, vars hållning till stor del avgjordes av behovet att stå emot Rysslands fiendlighet, är ett särskilt häpnadsväckande historiskt resultat med tanke på landets sammansatta arv och stora närhet till Ryssland. I sin territoriella sammansättning, kultur och demografiska profil skiljde sig det Ukraina som i och med Sovjetunionens upplösning blev självständigt avsevärt från, låt oss säga de baltiska staterna, vars territoriella konturer hade slagits fast efter Första världskriget och som var kulturellt skilt från resten av unionen. Ukrainas nutida gränser, som sträcker sig från den ukrainska nationalismens hjärta i väst till den sovjetiska industriella moderniteten i öst – från Lvivs barockkupoler till det konstruktivistiska Industripalatset i Charkiv – är arv efter både det tsaristiska och sovjetiska förflutna.¹ Det var bolsjevikerna som 1922, i kölvattnet till inbördeskriget, preciserade gränserna för Ukrainas Socialistiska Sovjetrepublik, och slog ihop Kiev och kärnan i det medeltida Rus’ med stäpperna som Romanovimperiet ursprungligen hade erövrat på 1700-talet, med Donetsbäckenet som höll på att industrialiseras. I början och slutet av Andra världskriget lades ytterligare ukrainsktalande provinser till som hade tillhört Habsburg och sedan Polen. 1954 överfördes Krim – som från 1921 var en självstyrande enhet i Sovjetunionens ryska del, och där hela tatarbefolkningen i Krim massdeporterades 1944 – till Ukrainas Socialistiska Sovjetrepublik.

I linje med de leninistiska principerna om självbestämmande hade den tidiga sovjetiska politiken uppmuntrat användningen av det ukrainska språket och ”etnisk anpassning” av de statliga strukturerna. 1920-talet förde också med sig läskunnighet och kulturell blomstring, när nationalistiska

1 För en välavvägd historisk översikt av dessa epoker, se Orest Subtelny, *Ukraine: A History*, 4:e upplagan, Toronto 2009, s 201–335 och 348–537.

nätverk som tidigare hade skilts åt av imperiets gränser fick ett statligt godkännande. Men mot slutet av decenniet bytte Moskva linje och antog ett bestraffande förhållningssätt. Ukrainas nationalistiska intelligentsia decimerades.² Trots att det kommunistiska Ukrainas högsta styrande kretsar var ukrainare, krympte därefter utrymmet avsevärt för att uttrycka ens en sovjetiserad ukrainsk nationell identitet. Även om ryssarnas protester om att ukrainarna är deras ”broderfolk” alltid har varit både nedlåtande och egennyttiga, så har det ända sedan tsartiden demografiskt varit en avsevärd in- och utvandring och giftermål mellan de två länderna, på alla samhällsnivåer. Om industrialiseringen av Ukrainas östra delar innebar ett inflöde av rysktalande, så genomfördes omvänt koloniseringen av Sibiriens jordbruksområden i stor omfattning av ukrainska bönder. Anatol Lieven har liknat ukrainarnas roll i det ryska imperiet vid skottarnas snarare än irländarnas – utom att det på de juridiska och ekonomiska områdena var ”omöjligt att säga vilka som var ’kolonisatörer’ och vilka som ’koloniserades’”.³ I detta skiljde sig Ukraina från de centralasiatiska och kaukasiska sovjetrepublikerna, där det rådde något som låg närmare ett kolonialt förhållande. Ryska hade i de flesta fall varit språket inom den högre politiken, utbildningen och för social befördran i hela Sovjetunionen – den sovjetiska moderniseringens medium, som Lieven uttrycker det⁴ – och den tvåspråkighet som förväntades av icke-ryssar var sällan ömsesidig. Även här skiljde sig Ukraina åt: i slutet av sovjetperioden var de flesta ukrainare tvåspråkiga, med ryska som *lingua franca* eller modersmål i flera av de större städerna, och där folk i Kiev och de centrala provinserna talade dialekter som slog samman de två.

Det som Ukraina delade med de flesta andra tidigare sovjetrepublikerna var en ekonomisk struktur som i grunden hade anpassats till ett system som innefattade hela unionen – och följaktligen en struktur som blev kraftigt obalanserad när den blev en enväldig enhet. Jämte en stor jordbrukssektor hade Ukraina gruvor och tung industri i Donetsbäckenet, liksom en stor militär sektor. Redan på 1980-talet hade de börjat stagnera, och efter Sovjetunionens upplösning hade de ingen hemvist, och Ukraina tvingades leta runt efter nya exportmarknader samtidigt som de försökte få ekonomin i ny balans, mitt under en lågkonjunktur som var ännu djupare än de som drabbade andra postsovjetiska stater: mellan 1990 och 1999 sjönk BNP med mer än 60%, och var ännu 2020 bara hälften av nivån under slutet av Sovjettiden (i fasta priser).⁵ Ukraina var också den sista av de tidigare sovjetrepublikerna som skapade en permanent valuta: den tillfälliga karbovanetskupongen som infördes 1992 och sedan härjades av hyperinflation, ersattes först 1996 av hryvnia.

Dessa särdrag – territoriella olikheter, ett unikt förhållande till Ryssland, rester av ett sovjetiskt ekonomiskt beroendeförhållande – gjorde Ukraina till ett till sitt innersta väsen olikartat och möjligen mer splittrat land än många av sina postsovjetiska jämlingar. Det skulle komma att tydligt begränsa dess utveckling på 1990-talet.

4

Under den ukrainska kampanjen för självständighet under slutet av sovjetperioden, spelade nationalistiska rörelser – framförallt partiet Ruch – en framträdande roll, även om den i praktiken leddes av

2 Om båda faserna se Terry Martin, *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923–1939*, Ithaca 2001, ssk. kap 2, 3, 6 och 7. Tack också till Kyle Shybunko för hans insikter om denna period.

3 Anatol Lieven, *Ukraine and Russia: A Fraternal Rivalry*, Washington DC 1999, s 27.

4 Lieven, *Ukraine and Russia*, s 50.

5 Världsbankens nationalräkenskapsdata, ”GDP (constant 2015 US\$)—Ukraine”.

den tidigare nomenklaturen. Folkomröstningen om självständighet i december 1991 gav 91% ja-röster.⁶ Men detta överväldigande mandat hade också förutsatt att välståndet skulle öka, och när det inte blev verklighet, så ökade missnöjet med president Leonid Kravtjuk. 1994 vann Leonid Kutjma – en rysktalande man från Tjernihiv, sedermera boende i Dnipropetrovsk – presidentvalet genom att driva en kampanj på en plattform om starkare band till Ryssland och löften om decentralisering. Men hans segermarginal var knapp – 52% mot Kravtjuks 45 – och de nationella siffrorna dolde djupgående regionala skillnader: Kravtjuk, som var född i Rivne, hade fått 90% i en del provinser i väst, medan Kutjma nästan hade motsvarande siffror i öster och söder. De centrala delarna var delade.⁷ Efter valet övergavs decentraliseringen, och även om ”ukrainiseringens” institutionella energi stannade av, så gjorde Kutjma en poäng av att själv lära sig ukrainska.

Kutjmas decennium vid makten, från 1994 till 2005, innebar en strategisk balansgång som både återspeglade och byggde på landets inre skillnader. Som Orest Subtelny uttrycker det: ”eftersom de olika politiska krafterna i landet inte kunde komma överens om vilken geopolitisk inriktning man skulle anta, accepterade alla att neutralitet för tillfället var det bästa alternativet” – något som kodifierades i lagstiftningen om att Ukraina ”stod utanför blocken” och att man antog en ”flerriktad utrikespolitik”.⁸ Å ena sidan slöt Kutjma flera avtal med Jeltsin, inklusive ett viktigt fördrag 1997 som garanterade Ukrainas suveränitet och enades om att dela på flottan i Svarta havet. 2000-2001 slöt han avtal med Putin om gasledning, som bland annat gynnade en handfull oligarkklaner och skapade ett skikt av storpampar med materiella fördelar av förbättrade band med Ryssland.⁹ Å andra sidan gjorde Kutjma också många trevare till väst, och försökte få närmare ekonomiska band till EU och strävade efter samarbete med NATO.¹⁰ Det var också Kutjma som skickade 1.700 ukrainska soldater för att delta i ”stabiliseringen” av Irak efter invasionen 2003.¹¹

Mer än att vara frågan om kortsiktig politisk opportunistik hade denna balansakt i grund och botten sina rötter i det geopolitiska och ekonomiska dilemma som det postsovjjetiska Ukraina stod inför: skulle det försöka integrera sig i väst och riskera att halvt permanent degraderas till en perifer ställning, eller återupprätta banden med Ryssland till priset av minskad självständighet eller till och med att åter införlivas i ett renoverat Sovjetunionen? Ukrainas klivna inställning till Oberoende staters samvälde, som skapades gemensamt av Jeltsin, Kravtjuk och Stanislav Sjusjkevitj 1991, härrörde till stor del ur farhågor för det andra av dessa tre scenarier. Samtidigt låg oro för det första bakom Kutjmas intresse av att återuppliva Ukrainas sektorer för högvärdestillverkning, i syfte att kunna integreras i världsekonomin på bättre villkor och även skapa en stark nationell kapitalistklass. Medan den första delen av detta projekt förhindrades av en fortsatt ekonomisk katastrof, så förverkligades den andra på ett förvrängt sätt i form av oligarkklaner som i början av 2000-talet blev de statligt utsedda mottagarna av mycket lönsamma privatiseringar.¹²

Ändå diversifierades Ukrainas handelsmönster snabbt efter 1991. Medan 53% av Ukrainas export

6 Siffran från Ella Zadoroznjuk och Dmitri Furman, ”Ukrainskie regiony i ukrainskaia politika”, i Furman, red., *Ukraina i Rossiia: obshchestva i gosudarstva*, Moskva 1997, s 104 Tabell V.

7 Siffror från Zadoroznjuk och Furman, ”Ukrainskie regiony i ukrainskaia politika”, s 117 Tabell VIII.

8 Subtelny, *Ukraine*, s 598.

9 Julija Jurtjenko, *Ukraine and the Empire of Capital*, London 2018, s 75–78.

10 Inklusive en ytterst provocerande gemensam övning med amerikanska styrkor utanför Krims kust 1997, som orsakade NATO-fientliga protester på halvön: Lieven, *Ukraine and Russia*, s 120.

11 ”Kutjma ber parlamentet att skicka trupper till Irak”, *Kyiv Post*, 3 juni 2003.

12 Marko Bojcun, *Towards a Political Economy of Ukraine: Selected Essays, 1990–2015*, Stuttgart 2020, s 211; och Jurtjenko, *Ukraine and the Empire of Capital*, s 83–86.

1995 gick till Ryssland, gjorde bara 25% av den det 2009. Omvänt gick Ryssland under samma period från att stå för 43% av Ukrainas import till bara 20%.¹³ En del av skillnaden togs över av EU-länder: 1996 stod dessa bara för 11% av Ukrainas export, men 2009 hade deras andel ökat till 24%.¹⁴ Dessa förändringar är exempel på en bredare trend bland tidigare sovjetstater, som alla, i många fall bokstavligen från noll, knöt nya handelsförbindelser och på motsvarande sätt minskade sitt ekonomiska beroende av Ryssland, utan att ännu kapa det helt. Men den bakomliggande dynamiken av minskande ryskt ekonomiskt inflytande var uppenbar.

5

Rysslands plötsliga sammanbrott som stormakt på 1990-talet orsakade inte bara en social och ekonomisk katastrof på hemmaplan. Det möjliggjorde också en fullständig strategisk omstrukturering av Östeuropa. Avveckling av Warszawapakten följdes inte, som det sovjetiska ledarskapet naivt hade hoppats, av en motsvarande avveckling av NATO.¹⁵ Tvärtom utgjorde tillbakadragandet av Sovjetunionens militära makt en möjlighet som Washington var beslutet att inte missa. När USA hotade att stjäla Tysklands återföreningsprocess om den inte ägde rum inom NATO, krävde inte sovjetpolitikerna neutralitet.¹⁶ Med Sovjets reträtt blev den enda supermakten herre på täppan, och östeuropeiska ledare var snabba att driva på för NATO-medlemskap, och 1992 förkunnade Visegrådgruppen – Tjeckien, Ungern, Polen – gemensamt sitt mål. 1994 tillkännagav Clinton vid ett besök i Polen att antagandet av nya medlemmar i alliansen ”inte längre var frågan om huruvida utan om när och hur”.¹⁷ De få oppositionella rösterna i Washington mot NATO:s utvidgning – inklusive uppdrämningspolitikens upphovsman, George Kennan – ignorerades, och deras oro för att provocera Ryssland och tvivlen bland USA:s NATO-allierade tillbakavisades. Militära överväganden åsidosattes eftersom ”möjligheten att Polen eller Tjeckien faktiskt skulle behöva försvaras verkade avlägsen”.¹⁸ Huvudorsaken till att NATO:s utvidgning kunde få sådan kraft var i själva verket att Ryssland inte var något hot. Denna kraft fortsatte in på 2000-talet: efter Visegrådgruppens anslutning 1999, gick ytterligare 7 länder – de baltiska staterna plus Bulgarien, Rumänien, Slovakien och Slovenien – med 2004, följda av Albanien och Kroatien 2009.

Men även om utvidgningen i grund och botten förutsatte Rysslands svaghet, krävde den också till en början en täckmantel av tvekydighet för att minska slaget för Moskva, och i synnerhet undvika att skada Jeltsins försök till omval. USA drev en tudelad politik där Rysslands samarbete med NATO uppmuntrades men strävanden efter faktiskt medlemskap avleddes. Men för de ryska strategierna fanns frågan om NATO:s slutgiltiga syfte kvar: om alliansen inte var riktad mot Ryssland, varför skulle då inte Ryssland få ansluta sig? Själva strävan hade sina rötter i att dåtidens utrikespolitiska tänkande dominerades av en ”västerniserande” linje som ville ha närmare integration med väst och att det skapades en gemensam säkerhetsstruktur, ”från Vancouver till Vladivostok” som det 1991 uttrycktes av de amerikanska och tyska utrikesministrarna, och upprepades av deras ryska

13 Sergej Kulik m fl, *Ekonomicheskie interesy i zadachi Rossii v SNG*, Moskva 2010, s 97, Prilozjenje 11.

14 Siffror från *Harvard Atlas of Economic Complexity*.

15 ”Låt oss avveckla både NATO och Warszawapakten. Låt oss befria era och våra allierade”, föreslog den sovjetiska utrikesministern Eduard Sjevardnadze till utrikesminister James Baker i september 1989: citerad i M. E. Sarotte, *Not One Inch: America, Russia and the Making of Post-Cold War Stalemate*, New Haven 2021, s 29.

16 Sarotte, *Not One Inch*, kap. 2 och 3.

17 Sarotte, *Not One Inch*, s 191; se även James Goldgeier, *Not Whether But When: The US Decision to Enlarge NATO*, Washington DC 1999.

18 Goldgeier, *Not Whether But When*, s 142.

motsvarighet, Andrej Kozyrev.¹⁹ Denna linje fortsatte en lång period in i Putins regeringstid. 2000 föreslog han till och med ryskt medlemskap i NATO och intygade på nytt Rysslands plats som ”en del av den europeiska kulturen”.²⁰ Västs bifall till hans krig mot Tjetjenien 1999 motsvarades av Rysslands stöd till Bushs ”krig mot terrorn” efter 11 september. Men de ryska förhoppningarna om ett djupare partnerskap, för att inte tala om en förändring av den internationella säkerhetsstrukturen, gick om intet. Under 2000-talets andra hälft uppstod i själva verket allt fler tecken på att Rysslands och västs intressen var i grunden oförenliga – och händelser i Ukraina skulle spela en central roll för att både avslöja och fördjupa denna oförenlighet.

6

Den ”orangea revolutionen” 2004-2005, där folkliga protester förde den västvänlige Viktor Jusjtjenko till makten istället för den av Ryssland uppbackade Viktor Janukovyjtj, ledde in landet på en politisk väg som nu bestämt avvek från de flesta av dess postsovjjetiska likar. Dmitri Furman identifierade en besläktad likhet mellan de regimer som kom till makten i början av 1990-talet, och kallade dem ”imitationsdemokratier”.²¹ Begreppet syftade på klyftan mellan en demokratisk form och ett antidemokratiskt innehåll, en fasad av val som dolde att ett enda ”maktparti” fortfarande behöll greppet. Men även om Ukraina motsvarade detta mönster på 1990-talet – liksom Jeltsin och Kazakstans Nazarbajev tystade Kutjma ner sitt parlament och lyckades införa en ny konstitution – så gjorde dess inre stora olikheter det inte möjligt att vidmakthålla en odelad härskande klick. Det politiska livet var mer varierat och kontroversiellt än i de flesta andra delar av det tidigare Sovjetunionen. Ukraina upplevde också en polycentrisk version av det berikande av oligarker som hade ägt rum i Ryssland, vilket orsakade stridigheter i klanerna med regionala övertoner som lätt överfördes till den politiska sfären.²² Den tredelade rivaliteten mellan Jusjtjenko, Janukovyjtj och Juli Tymosjenko – från Sumy, provinsen Donetsk respektive Dnipropetrovsk – som utvecklades under 2000-talets andra hälft dämpade snabbt den orangea revolutionens inledande eufori. Men frånsatt oligarkernas intriger blev verklig politisk tävlan normen i medborgarnas liv på ett sätt som helt enkelt inte gällde i Ryssland. Det skapade utrymmen där massmobiliseringar kunde rubba balansen i samband med kriser – men utan att på något grundläggande sätt förändra de bredare begränsningarna i Ukrainas postsovjjetiska politiska ekonomi.

Jusjtjenkos seger medförde också en intensifiering av kampen mellan västs och Rysslands intressen i Ukraina, vilket motsvarades av ökade interna politiska skillnader i Ukraina. Jusjtjenko avvek från Kutjmas strategi att navigera mellan Ryssland och väst, och genomförde en svängning mot väst, både ekonomiskt och geopolitiskt. 2008 inledde den ukrainska regeringen diskussioner med EU om det som så småningom skulle bli ett associationsavtal, och anslöt sig 2009 till EU:s östliga partnerskap. Jusjtjenko satsade hårt på de ekonomiska banden med väst och liberaliserade Ukrainas finansmarknader och övervakade ett inflöde av utländska investeringar, vars totala netto ökade från 1,7 miljarder dollar 2004 till 10,2 miljarder 2007 (även om det fortfarande var blygsamt med regionala mått mätt: motsvarande siffra för Polen var 25 miljarder dollar). Men istället för att ge Ukrainas industriäntagningar nytt liv strömmade en stor del av investeringarna till finans- och

19 Sarotte, *Not One Inch*, s 128.

20 ”Putin Says ’Why Not?’ to Russia Joining NATO”, *Washington Post*, 6 mars 2000.

21 Dmitri Furman, *Dvizhenie po spirali: politicheskaia sistema Rossii v riadu drugikh sistem*, Moskva 2010; engelsk översättning kommer från Verso: *Imitation Democracy: The Development of Russia’s Post-Soviet Political System*.

22 Bojuncun, *Towards a Political Economy of Ukraine*, s 137–138.

fastighetssektorn. Andelen utländskt kapital i ukrainska banker steg från 13% 2004 till mer än 50% 2009. Tre femtedelar av den andelen innehades av intressen från sex EU-länder, och ryska finanser stod för ytterligare en femtedel.²³

Även om BNP steg med i genomsnitt mer än 6% mellan 2004 och 2008 så fördelades resultatet ojämnt i socialt och geografiskt avseende. Provinserna i väst, som historiskt hade utarmats när de var en del av Österrike-Ungern och Polen, fortsatte att ligga mest efter: jordbrukets tyngd i deras ekonomier och arbetslöshetsnivåerna gjorde att de låg sämre till än centrum och öst, och den sistnämnda gynnades av efterfrågan på kol, koks och stål.²⁴ Deras långvariga misär var en av förutsättningarna för de nationalistiska mobiliseringarna 2014. Stödet för EU underbyggdes i många fall av en frustrerad önskan om de bättre möjligheter som till och med de lägsta delarna av EU:s arbetsmarknader erbjöd. Men medan regeringens inriktning mot väst säkert delades av en stor del av befolkningen, förblev de östra provinserna både ekonomiskt knutna och kulturellt nära Ryssland. De utgjorde en tillräckligt stark bas för att Janukovyj med framgång kunde utmana om makten 2010 – en påminnelse om att Ukrainas val mellan rivaliserande block i väst och öst inte definitivt var avgjort, och att valet i sig själv var en splittrande faktor inom Ukrainas inhemska politik.

7

Jämte åtgärder för att integrera sig närmare EU, intensifierade Jusjtjenko Ukrainas kampanj för fullständigt NATO-medlemskap. På den tiden fanns det inget folkligt mandat för en sådan linje, och den ukrainska konstitutionen förbjöd utländska militärbaser.²⁵ Men den ukrainska regeringens anspråk godkändes vid NATO:s toppmöte i Bukarest i april 2008, tillsammans med Georgiens. Den officiella kommunikén slog uttryckligen fast att ”dessa länder kommer att bli medlemmar i NATO”.²⁶ Men på grund av Putins invändningar mot ukrainskt och georgiskt medlemskap fick inte processen någon uttalad tidsplan. Detta var en avgörande vändpunkt, och en vändpunkt där USA:s historiska skuld för att driva på NATO:s utvidgning måste betonas. Bushadministrationen var tillräckligt medveten om Rysslands oro för att tveka att erbjuda Ukraina och Georgien en omedelbar väg till medlemskap, men åsidosatte Frankrikes och Tysklands farhågor och insisterade på att processen ändå skulle fortsätta. Det lämnade de sökande länderna i ett väntrum, utan någon av de förmodade fördelarna med ett medlemskap, samtidigt som Rysslands dubier ökade. Denna politik genomdrevs av Washington på tryggt avstånd 800 mil bort, och försatte medvetet Georgiens och Ukrainas befolkningar i fara, en skamlig strategisk kalkyl som bara icke NATO-medlemmar hittills har fått betala för.

NATO:s kan mycket väl ha antagit att Ryssland helt enkelt skulle svälja nästa omgång utvidgningar som det hade gjort tidigare. Men Rysslands tillfälliga maktlöshet att gå mot alliansens tillväxt på 1990-talet var inte samma sak som ständig eftergivenhet, och NATO:s planerare förutsåg säkert att någon sorts reaktion skulle komma förr eller senare. Den kom knappt 4 månader efter mötet i Bukarest, i form av kriget mellan Ryssland och Georgien. Även om det bara varade några dagar, så bildade kriget i augusti 2008 ett mönster som skulle följas i Ukraina 2014. Kreml rättfärdigade

23 Siffror från Världsbankens nationella räkenskapsdata, ”Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US \$)”; och Bojcun, *Towards a Political Economy of Ukraine*, s 200–201.

24 Bojcun, *Towards a Political Economy of Ukraine*, p. 201; Volodymyr Isjtjenko, [Sprickorna i Ukraina](#).

25 Rajan Menon och Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, Cambridge MA 2015, s 39.

26 ”Bucharest Summit Declaration”, 3 april 2008.

Rysslands intervention som ett humanitärt ”ansvar att skydda” – och vände västs tidigare retorik mot dem – och befäste med sin intervention i själva verket inre splittringar till ”frusna” separatistiska konflikter som helt klart var ämnade att blockera ett fullständigt NATO-medlemskap. Samtidigt belyste kriget mellan Ryssland och Georgien att Kreml inte hade några andra medel för övertalning än våld, vilket därefter blev ett utrikespolitiskt verktyg bland andra – en farlig sänkning av tröskeln för att använda militärt våld. Men medan Rysslands agerande synbart hade ändrats, var den amerikanska politikens bredare parametrar desamma, och gjorde ytterligare sammandrabbningar så gott som oundvikliga.

8

Maidanprotesterna 2013-2014 och deras efterdyningar befäste en kraftfull rad polariseringar inom den ukrainska politiken, där yttre ekonomiska och geopolitiska krafter framstod som tydliga binära val av existentiell art: väst eller Ryssland, NATO eller Putin, EU mot den ryskledda Eurasiatiska unionen, till och med civilisation eller barbari. Dessa motsatser överlagrade landets ojämna politiska, sociala och demografiska karta, mitt under en ekonomisk stagnation. Efter att tillväxten hade minskat drastiskt under inledningen av den globala ekonomiska krisen – 2009 sjönk BNP med 15% – för att sedan under en kort tid rusa, så planade den ut. Den ekonomisk vanmakten förvärrades av korruption och den auktoritära grundtonen i Janukovyts styre. Den tidigare guvernören i Donetsk och hans tillhörande klan lutade tydligt åt att gynna ryska materiella intressen – och förstås personligen dra nytta av dem – men förhandlingarna med EU om ett associationsavtal påskyndades under Janukovyts och fortsatte landets rörelse västerut. Men det var också uppenbart att många av Ukrainas inhemska industrier skulle lida stor skada av villkoren i associationsavtalet, och även en del av oligarkerna hade förbehåll, i synnerhet om oförenligheten mellan närmare involvering med EU och en fortsatt handel med Ryssland.²⁷

Det var Janukovyts totala omsvängning om att skriva under avtalet i december 2013, följt av ett hårt förtryck mot de första Euromaidanprotesterna, som utlöste den bredare revolt som ledde till hans avsättning i februari året efter. Maidan blottade många av det tidigare systemets brister, och visade på samma gång hur bräckligt stödet för proryska politiker var. Med Janukovyts och hans likar djupt misskrediterade, dominerades den politiska scenen inom kort av västvänliga figurer som manövrerade för att få Maidans bifall. Men den uppenbara samsyn som uppvisades på gatorna i Kiev var långtifrån något nationellt fenomen, och den politiska utvecklingen i huvudstaden öppnade en spricka till det rysktalande öst, som Kreml sedan oförtrutet vidgade genom att annektera Krim och bevärma de separatistiska styrkorna i Donetsbäckenet. Dessa handlingar hjälpte till att bekräfta de ukrainska nationalisternas långvariga påståenden att Ryssland utgjorde ett hot mot landets territoriella integritet. Kriget i Donetsbäckenet och annekteringen av Krim hjälpte också slutgiltigt till att skapa just det resultat som de förmodades undvika: konsolideringen av ett beslutsamt västvänligt Ukraina med allt fler band till EU och NATO.

9

Ukrainakrisen 2013-2014 utgjorde också en vattendelare för Ryssland, både vad gäller inrikespolitiken och den internationella linjen. Utåt blev konsekvenserna otvivelaktigt ett geopolitiskt

²⁷ Jurtjenko, *Ukraine and the Empire of Capital*, s 155–156.

nederlag för Kreml som befäste Ukrainas västvänliga inriktning och skärpte fiendskapen med USA och Europa. Men internt basunerade Kreml ut annekteringen av Krim som en seger som återförde ett territorium som de betraktade som ”en oskiljbar del av Ryssland” till den nationella fållan, som Putin beskrev det i sitt tal i mars 2014 som tillkännagav Krims införlivande i den Ryska federationen.²⁸ Annekteringen var vida populär vid den tiden, och den skapade en ”samsyn om Krim” som gjorde det möjligt för Putin att med lätthet rida ut den efterföljande konfrontationen med väst, och framställa sanktionerna som bara ännu en sida av västs bredare angrepp på Ryssland. Men det framgångsrika skapandet av denna samsyn pekade själv på en annan avgörande utveckling: den ryska stormaktsnationalismens nya framträdande plats inom den officiella ideologin och praktiken.

Under en stor del av 1990-talet var den ryska nationalismen hunden som inte skällde, och gäckade förutsägelsen att det skulle uppstå en revanschistisk politik ur förödmjukelsen med Sovjetunionens sammanbrott. En del av förklaringen till detta var oredan på statlig nivå och en djup normlöshet i samhället, som gjorde det lika osannolikt att fullt utvecklade nationalistiska mobiliseringar skulle lyckas som all annan sorts masspolitik. Men ett annat skäl till den ryska nationalismens inledande svaghet var Rysslands eget status som en multinationell federation, där ryssarna utgjorde den överväldigande majoriteten – 80% enligt den första postsovjetiska folkräkningen 2002 – jämte massor av etniska grupper, många av dem ”nationaliteter till namnet” i självstyrande republiker eller regioner. I en sådan struktur skulle en öppet etnisk rysk nationalism vara destabiliserande. Härav följde att man tog sin tillflykt till olika begrepp för att beteckna etniska ryssar – *russskie* – och medborgare i den Ryska federationen – *rossiane* – där officiella uttalanden i allmänhet noga använde det sistnämnda. Putins koloniala krig i Tjetjenien utkämpades inte i namn av etnisk rysk makt utan i namn av ”antiterrorism”, ett allmänt begrepp som inom kort kom att betyda en bredare antiupprorsinsats i hela det muslimska norra Kaukasus, men som aldrig översattes i öppet nationella ordalag.

Men från och med 2012 och Putins återkomst som president, började delar av ett nationalistiskt tänkande alltmer att hamna i förgrunden i Kremles uttalanden, uttryckt i ”civiliserande” termer som gav Ryssland en ledande roll i försvaret av ”traditionella värderingar” mot liberala angrepp.²⁹ Tillslagen mot olik tänkande efter protesterna 2011-2012 tog ofta formen av ett inhemskt kulturkrig mot nationsfientliga element. Det var också en kränkt rysk nationalism som mobiliserades under den ukrainska krisen 2013-2014, och användes för att rättfärdiga Rysslands intervention på de rysktalandes sida i Donetsbäckenet. Den sammanflätning av språk och medborgerlig tillhörighet som detta innebar visade varken på ett medvetet utnyttjande eller ett djupgående missförstånd: många av Ukrainas rysktalande såg sig som ukrainare som råkade tala ryska, snarare än i grund och botten ryssar som på något sätt var malplacerade. Kriget i Donetsbäckenet öppnade också en mer alarmerande rad möjligheter: om Ryssland var villigt att ifrågasätta Ukrainas gränser i namn av att försvara ”ryssar, vilka andra gränser kunde då bli ämne för omprövning, och på vilka grunder?

Att nationalistiska motiveringar blev framträdande i Kremles världssyn visade i sig själv på en bredare förändring, som krisen i Ukraina 2013-2014 både gjorde uppenbar och förvärrade: att den ryska maktens ekonomiska och territoriella logiker frikopplades från varann.³⁰ Under åren av hög-

28 ”Address by President of the Russian Federation”, 18 mars 2014.

29 Se Ilja Budraitskis, ”Putin Lives in the World that Huntington Built”, i *Dissidents among Dissidents*, London och New York 2022, s 7–11.

30 Min analys här bygger på Ilja Matvejev, ”Between Political and Economic Imperialism: Russia’s Shifting Global Strategy”, *Journal of Labour and Society*, 2021.

konjunktur tack vare naturresurser på 2000-talet, hade Rysslands geopolitiska prioriteringar och kapitalisternas intressen i stort sett sammanfallit, och planerna på makt i sitt ”nära utland” var förenliga med de ryska företagens satsningar på investeringar utomlands. Symptomatiskt för denna nära överlappning var ett manifest från 2003 av Anatolij Tjubais, som iscensatte Jeltsins privatiseringar, och som uppmanade Ryssland att bilda ett ”liberalt imperium” som ”enda, unika och naturliga” makt i de tidigare sovjetländerna. I Ukraina var dessa två logiker ovanligt sammanflätade, i synnerhet på grund av gasledningarnas roll att transportera rysk gas till de europeiska marknaderna. Men efter 2014 splittrades de två logikerna: kriget i Donetsbäckenet ledde till att många ryskägda industrianläggningar förstördes fysiskt, medan annekteringen av Krim ledde till sanktioner från väst som hindrade både inre och yttre investeringar. Att Kreml ansåg att dessa straff var värda att uthärda antyder den bakomliggande förändringen av den ryska maktens karaktär.

10

Maidanprotesterna hade varit ett symptom på en långvarig politisk representationskris i Ukraina – en kris som var gemensam för alla postsovjjetiska stater, men som i fallet Ukraina fick en speciellt polariserande knorr av de inhemska återverkningarna av landets ställning som föremål för yttre geopolitiska strider.³¹ Men långt från att lösa denna kris, så fördjupade den ukrainska politikens inriktning efter Maidan den bara, och landets inre sprickor vidgades ännu mer när dess regeringar intensifierade landets samtidigt geopolitiska och geoekonomiska integrering med Washington och Bryssel.

Petro Porosjenko, som valdes 2014, skrev under ett djupgående och omfattande frihandelsavtal med EU som trädde i kraft 2016, medan USA frigjorde ett massivt inflöde av hjälp, omkring 4 miljarder dollar mellan 2014 och 2021, varav cirka 2,5 miljarder var militär hjälp.³² Amerikanska diplomater var nära inblandade i förhandlingarna om de första övergångsregeringarna, och arbetade efter det nära med den ukrainska militär- och underrättelseapparaten. Med snabbt sjunkande BNP och stigande statsskuld inledde Porosjenko också en drastisk nyliberal omstrukturering med hjälp av åtstramningsåtgärder som IMF hade rekommenderat – ”det vore illa att slösa bort denna kris”, som hans Litauen-födda ekonomi- och handelsminister Aivaras Abromavičius uttryckte det.³³

Men om samhällsordningen efter Maidan i detta avseende ledde till en intensifiering av en redan befintlig dynamik, så utgjorde den på andra områden en tydligt brytning med det som pågick dessförinnan. Ett av de utmärkande dragen hos det politiska livet efter Maidan var de högernationalistiska rörelsernas plötsliga inflytande. Efter att ha varit den mest framträdande organiserade kraften under själva Maidan, fick de i kölvattnet på den en mycket större förmåga till mobilisering än någon annan strömning. Även om de västvänliga liberalerna var fast förankrade inom politiska kretsar och NGO-er, så hade de inte samma numeriska tyngd. De sistnämndas svaghet förvärrades av att det, som Volodymyr Isjtjenko uttrycker det, inte fanns någon institutionaliserad och ideologisk gräns mellan civilsamhällets liberala flygel och den yttersta högern.³⁴ Det gjorde det möjligt för

31 Här bygger jag på Volodymyr Isjtjenkos och Oleg Zjuravlevs analys av Maidan och dess efterdyningar som en ”ofullständig revolution”: ”How Maidan Revolutions Reproduce and Intensify the Post-Soviet Crisis of Political Representation”, PONARS *Eurasia Policy Memo* Nr 714, oktober 2021.

32 Congressional Research Service, ”Ukraine: Background, Conflict with Russia, and US Policy”, 5 oktober 2021, s 33; och 2014–2021 data från ForeignAssistance.gov.

33 ”The American Woman Who Stands between Putin and Ukraine”, *Bloomberg Businessweek*, 5 mars 2015.

34 Se intervjun med Volodymyr Isjtjenko, ”Mot avgrunden”, i denna samling.

högern att få ett ideologiskt inflytande och institutionell makt som var mycket större än deras faktiska antal och, vilket var avgörande, deras valresultat: även om partier som Svoboda rasade vid valurnorna, så normaliserades yttersta högerparoller i den allmänna diskussionen, och under sin sjuåriga ämbetsperiod (2014-2021) integrerade inrikesminister Arsen Avakov hårda paramilitära högergrupperingar i statens säkerhetsapparat. Det är denna kontrast mellan en begränsad parlamentarisk räckvidd och omfattande statligt stöd, liksom tillgång till faktiska vapen, som har utmärkt den ukrainska högern jämfört med växande nyfascistiska strömningar på andra ställen.

Inom ramen för det pågående kriget i Donetsbäckenet fick den nationalistiska högerparollen beskrivning av Ukraina som ständigt angripen av sin fiendliga granne en uppenbar genklang. Under sina första 6 månader skapade konflikten i Donetsbäckenet en våg av dödsoffer och massiva tvångsflyttningar – omkring 4.000 döda på båda sidor fram till oktober 2014, med så många som ½ miljon registrerade internflyktingar i Ukraina och tiotusentals fler som hade flytt till Ryssland – och fortsatte därefter att skapa en stadig ström av dödsoffer.³⁵ Fram till maj 2018 uppgick de civila förlusterna till omkring 3.000 döda och minst 7.000 skadade, även om det är svårt att hitta tillförlitliga siffror. Enligt en beräkning kom två tredjedelar av förlusterna från de mer tätbefolkade separatistkontrollerade områdena.³⁶

Vapenvilan som beslutades i februari 2015 var i bästa fall teoretisk, och gjorde den nyligen stärkta nationalismen djupt förnärmad – de såg varje överenskommelse med Ryssland som i bästa fall en outhärdlig belastning och i värsta fall förräderi. Vid avgörande tillfällen mobiliserades en betydande del av den allmänna opinionen, från liberaler till yttersta högern, för att hindra åtgärder som ansågs vara tecken på eftergifter till Ryssland. Denna dynamik förklarar delvis varför de konstitutionella förändringar som avtalades i det Andra Minskprotokollet 2015 – att makten skulle decentraliseras och provinserna Donetsk och Luhansk beviljas specialstatus – inte genomfördes under varken Porosjenko eller hans efterträdare Volodomyr Zelenskyj, som båda valdes på tydliga mandat för fred.

Zelenskyjs seger 2019 var ett exempel på den representationskris som konstaterades ovan. Hans enorma marginal i den avgörande omgången i april – 73% mot Porosjenkos 24 – följdes av en jordskredsseger under valen i juli, där hans parti ”Folkets tjänare”, som hade fått sitt namn efter hans populära TV-program och bara var några månader gammalt, fick 43% av rösterna och 254 av totalt 450 parlamentsplatser. En central del av Zelenskyjs dragningskraft var åsikterna mot etablissemangen som hade uppstått ur ilskan över den fortsatta ekonomiska stagnationen och oligarkernas korruption. Men hans löften att skapa fred i Donetsbäckenet och hans mer försonliga linje mot rysktalande – Porosjenko hade dragit in pensioner och förbjudit handel med de separatistkontrollerade områdena, och även begränsat användningen av ryska inom den offentliga sfären – var också centrala, speciellt i de östra provinserna, där han vann med ännu större marginal.

Att denna plattform försvann efter att Zelenskyj tillträdde vittnar om den kraftfulla kombinerade tyngden av nationalistiska och västvänliga impulser i det ukrainska politiska systemet. Frånvaron av gränser mellan liberalerna och den yttersta högern gjorde anklagelser om att ”sälja sig” till Ryssland till ett särskilt effektivt vapen under de interna politiska striderna. Även om det ofta utnyttjades

35 International Crisis Group, ”Peace in Ukraine: The Costs of War in Donbas”, rapport nr 261, 3 september 2020.

36 International Crisis Group, ”Nobody Wants Us: The Alienated Civilians of Eastern Ukraine”, rapport nr 252, 1 oktober 2018.

opportunistiskt av rivaliserande oligarkklaner, så fick det nationalistiska effekter och det ökade polariseringen samtidigt som det minskade regeringens manöverutrymme. I oktober 2019 tillkännagav till exempel Zelenskyj sin regerings godtagande av ”Steinmeierformeln”, de tekniska medel som tidigare avtalats i Minsk för att genomföra de separatistiska enheterna speciella status. Men det orsakade omedelbart protester under parollen ”Nej till kapitulation” och yttersta högern byggde vägsärrar för att hindra nedtrappning vid fronten.³⁷

Om den politiska grundtonen i Ukraina satte tydliga begränsningar på åtgärder för att genomföra Minskavtalen, så ökade den tvärtom bara kraften i landets strategiska omorientering västerut. I februari 2019 ändrades Ukrainas konstitution för att ändra dess status ”utanför blocken” och bedyra att ”Ukrainas europeiska och euroatlantiska inriktning är oåterkallelig” och värna om en förpliktelse om ett framtida NATO-medlemskap. Vid den tiden pekade undersökningar på att bara omkring 45% av den ukrainska befolkningen var för anslutning till NATO.³⁸

Den militariserade krisens utveckling efter 2014 ökade konsolideringen av en ukrainsk nationell självkänsla som alltmer präglades av fientlighet med sin större granne. Som under så många tidigare kritiska historiska tidpunkter togs det ukrainska nationsbyggandet från och med 2014 över av yttre krafter och förvrängdes av krig.

11

Putins TV-tal den 21 februari 2022 var avsett att rättfärdiga den kommande invasionen, och stoltserade med en typisk blandning av åsikter om Ukraina. Var och en av dem spelade en roll för Kremls beslut att angripa sin granne, och ingen är bara begränsad till Putin. Dessa åsikter flätas samman politiskt och praktiskt men är analytiskt åtskilda och har sina rötter i olika tänkesätt inom den ryska eliten, och deras plötsliga överlagring förklarar delvis varför det bakom invasionen finns en blandning av rationell beräkning och att på ett majestätiskt sätt ta sig vatten överhuvudet.

Ett tänkesätt är rent geopolitiskt, och ser Ukraina som en livsviktig strategisk plats som ingen rysk regering vill avstå till NATO. Ett andra tänkesätt bygger både på sovjetperiodens antaganden och den ryska nationalismens källor, och är övertygat om att Ukraina ”inte är något verkligt land”, som Putin påstås ha sagt till George W Bush 2008. Denna grundläggande uppfattning av dagens Ukraina som i bästa fall en tillfällig historisk skapelse är vida utbredd i Ryssland, och har uttryckts av personer från Gorbatjov till Solzjenitsyn, som själva bygger på långvariga kejsarliga prejudikat.³⁹ En tredje uppsättning fördomar om Ukraina är av nyare märke och rör dess ställning som just ett besläktat men olikt land som rör sig längs en annan bana än Ryssland. Medan Ryssland har bevarat systemet med ”imitationsdemokrati” har Ukraina upprepade gånger störtat den med folkliga uppror – Maidan frambesvärjs som ett spöke av politisk oordning som utgör ett direkt hot mot Kremls

37 Katharine Quinn-Judge, ”Peace in Ukraine: A Promise Yet to Be Kept”, ISPI *Online*, 17 april 2020.

38 Siffran grundar sig på opinionsundersökningar både före och efter förändringen av konstitutionen: 44% i december 2018 och 49% i maj 2019. Siffrorna är särskilt slående med tanke på att undersökningen genomfördes under beskydd av USAID: ”Public Opinion Survey of Residents of Ukraine”, Center for Insights in Survey Research, 6–15 november 2021.

39 I oktober 1991 sa Gorbatjov till George Bush att ”Ukraina med sina nuvarande gränser skulle vara en instabil konstruktion om det bröt sig ur”, och att ”det bara hade uppstått på grund av att lokala bolsjeviker en gång hade delat in det så för att garantera sin egen makt”: Sarotte, *Not One Inch*, s 127. Solzjenitsyn angrep för sin del ukrainska nationalisterna för att ”ivrigt acceptera Ukrainas falska leninistiska gränser”: Lieven, *Ukraine and Russia*, s 150.

makt. För det fjärde har vi Ukrainas geoekonomiska status: inte bara platsen för ledningar som för rysk gas till de viktiga europeiska marknaderna, utan också den största möjliga marknaden för alla av Ryssland ledda regionala ekonomiska projekt.

Alla dessa motiveringar slogs ihop i beslutet att invadera. Putins tal den 21 februari var en bekant återupprepning av anklagelser om NATO-utvidgning och västs dubbelmoral, liksom en kritik av Ukrainas ”aggressiva nationalism och nynazism” efter Maidan, som utvidgade ett favorittema i ryska regeringsstyrda media. Men huvuddelen ägnades åt en lång historiektion vars syfte var att bevisa den konstgjorda karaktären på Ukrainas nuvarande gränser. Putin riktade speciell ilska mot Lenins och bolsjevikernas politik i den nationella frågan: ”varför var det nödvändigt att ge så generösa gåvor, långt mer än de mest hänfödda nationalisternas vildaste drömmar?” När Putin gick över till nutiden hävdade han att det Ukrainas nationalisterna verkligen ville ha var ”avkommunisering” – och syftade främst på Radans lagstiftning från 2015 som förbjöd ”kommunistiska” organisationer och symboler och krävde massiva namnbyten på gator – ”det passar oss bra”. Antydningen var att ukrainarna kunde tänka sig att förlora territorier som kommunisterna hade ”givit” till Ukraina. Ett första steg mot detta var att erkänna folkrepublikerna Donetsks och Luhansks självständighet. Den historiska fantasi som användes här var inte att återupprätta Sovjetunionen och följaktligen införliva ett underordnat, halvt enväldigt Ukraina. Det var snarare att riva upp det sovjetiska arvet och återgå till tsaristiska gränser och frammanas spöket om uppstyckning av Ukraina.

Har detta i själva verket varit målet för Rysslands politik hela tiden – en revanschistisk nyimperialism som är ute efter att underkasta sig sin periferi, och som under en tid har dolt detta bakom invändningar mot NATO:s utvidgning men nu slutligen har visat det i den förödelse som har släppts lös mot Ukraina? För många liberala kommentatorer bevisade den ryska invasionen att det i själva verket inte handlade om NATO:s utvidgning, utan istället var ett alibi för Rysslands oförmåga att acceptera ett enväldigt Ukraina eller dess motstånd mot EU.⁴⁰ Även om USA:s och EU-etablissemangets intresse av att få bort EU:s utvidgning ur bilden är uppenbart, har en del av vänstern tagit upp versioner av detta resonemang och kritiserat både sig själva och sina kamrater för att tro på berättelsen om NATO:s roll.⁴¹ Andra har funderat över att otillräcklig uppmärksamhet riktades på nationalismens oberoende vikt i Kremles beräkningar, och att den kunde bli viktigare än alla rimliga överväganden om ekonomiska eller politiska intressen, liksom Rysslands aktiva roll i att utöva ett nyimperialistiskt tryck mot sina omgivningar snarare än att reagera på västs åtgärder.⁴²

Men den tydliga klyfta som nu utvecklas mellan de två förklaringarna – en som betonar NATO:s utvidgning, den andra den ryska nationalismens sedan länge dolda styrka; en som antas rentvå Ryssland, den andra som dämpar NATO:s roll – är i slutändan falsk. Det finns ingen verklig värld där NATO:s utvidgning inte ägde rum, och framväxten av en alltmer självsäker och militariserad rysk nationalism är oupplösligt förknippad med denna process, eftersom den till stor del drevs på och stärktes av den. Vad gäller Ukraina har de ryska nationalistiska fantasierna alltid flätats samman med geostrategiska beräkningar, och främjandet av oligarkernas intressen med bevarandet av det ”imitationsdemokratiska” systemet. Det går att diskutera vilken tyngd dessa faktorer ska ges, men

40 För Sam Greene: ”trots all retorik om NATO handlar Moskvas klagomål i grund och botten om EU”, [”Here’s looking at EU”](#), 10 februari 2022.

41 Greg Afinogenov, ”The Seeds of War”, *Dissent*, 2 mars 2022.

42 Volodymyr Artiuch, ”Det räcker inte med USA som förklaring när det handlar om kriget i Ukraina. Till vänstern i väst, om era och våra misstag”, i en [artikelsamling](#) på marxistarkiv.se, 10 mars 2022.

det är odiskutabelt att båda existerar. Att medge deras existens minskar dessutom på inget sätt Rysslands ansvar för att ha invaderat Ukraina. Istället hjälper det till att klargöra det, genom att göra det möjligt för oss att identifiera de olika länkar i orsakskedjan som har fört oss hit, och urskilja de olika aktörernas grad av skuld. En konsekvent antiimperialistisk politik kräver inte bara att vi fördömer kriminella krig när de utspelar sig, utan också att vi har en förståelse av de områden med tvister mella stormakterna som hela tiden orsakar dem.

12

Rysslands beslut att invadera Ukraina överraskade även de som i månader hade tillkännagivit att det var överhängande. En del av de mer klarsynta observatörerna hade förväntat sig ett ryskt erkännande av småstaterna i Donetsbäckenet, följt av en begränsad militär operation för att utvidga deras territorium. Den inledande chocken över den mycket större invasion som istället följde förvärrades av den uppenbart illusoriska karaktären på Kremles uttalade krigsmål: avmilitarisering och ”avnazifiering” av Ukraina, som antydde åtgärder för att inte bara permanent omintetgöra den ukrainska militären utan också inrätta en ny politisk regim. Pekade detta på att Kreml var ännu mer irrationellt – att beslutsfattandet hade skilts från grundläggande strategiska resonemang? Tanken att Ryssland 2022 skulle kunna införa en marionettregim i ett land där de inte ens kunde manipulera valen 2014 trotsade all rim och reson. Men den inledande militära strategin, som innebar ett snabbt försök att inta Kiev och halshugga regeringen, återspeglade denna ambition. Inom några dagar hade denna taktik uppenbarligen misslyckats, och krävde en omprövning och övergång till artilleribeskjutning och de belägringsmetoder som vi såg i Tjetjenien. Rapporter om att ryska trupper har begått grymheter i ockuperade områden gav fler ekon av denna fruktansvärda föregångare.

Den ryska militärstrategins häpnadsväckande paradox är att den största förstörelsen hittills har drabbat östra och södra Ukraina – dvs. på de mer ”ryska” områden som Kreml påstod sig ”befria”. Även om Putins tal den 21 februari kanske förebådade ett ”samlande av de ryska länderna”, så har krigets första resultat blivit en ödeläggelse av Ukrainas rysktalande områden, vars sannolika konsekvens kommer att bli avsky inom en befolkning som Kreml sedan länge har betraktat som en hindrande minoritet i Ukraina. Likgiltigheten för deras välbefinnande tyder antingen på ett otroligt misstag från underrättelsetjänstens sida – trodde verkligen någon inom den högsta maktens kretsar att de ryska soldaterna skulle välkomnas som befriare? – eller en viss grundläggande insikt att det är en befolkning som är åtskild från Ryssland själv. Själva det faktum att de ryska strategerna ens övervägde att föra detta krig vittnar till syvende och sist om att de var medvetna om att Ukraina verkligen är en separat, suverän enhet som allt snabbare är på väg bort från Rysslands omloppsbanda. Att kriget fysiskt förstör det gemensamma sovjetiska arv som en gång knöt samman Ryssland och Ukraina bekräftar bara den bakomliggande politiska verkligheten.

13

Efter fem veckors krig återstår ännu att se vad dess framtida förlopp kommer att bli. Det värsta tänkbara scenariot, ett fullskaligt krig mellan NATO-länderna och Ryssland, har ännu inte blivit verklighet. Men ju längre kriget pågår desto högre är sannolikheten för en upptrappning med möjligen katastrofala konsekvenser. Bidens stridslystna påstående vid ett besök i Polen i slutet av mars, att Putin ”inte kan bli kvar vid makten” ökade framtidsutsikterna för ett sådant utfall. En

regimförändring har redan antytts tydligt genom västs samordnade ekonomiska krigsföring, vars omfattning är exempellös, och sätts nu uttryckligen om än inofficiellt upp som USA:s politiska mål.

Ett andra scenario skulle kunna vara ett militärt nederlag för Ryssland, där en kombination av sanktioner och amerikanska och europeiska vapenleveranser inte bara skulle hjälpa till att stoppa den ryska framryckningen utan också tvinga fram en reträtt utan något fredsavtal. Detta verkar i sig själv osannolikt – själva storleken på Rysslands militära medel gör att de om det finns politisk vilja kan fortsätta strida under lång tid – och skulle utan en fredsuppgörelse inte utgöra mer än en tillfällig respit för Ukraina.

En tredje möjlighet, och den mest katastrofala för Ukraina, är en oöverskådlig förlängning av konflikten, där den oerhört mycket större ryska armén konfronterar ukrainska styrkor som hela tiden upprustas av USA och de europeiska länderna. Resultatet skulle bli att Ukraina blir platsen för ett skoningslöst ombudskrig, där hjälpen från USA och dess allierade skulle hjälpa till att hindra men inte neutralisera de ryska vapnens förstörelsekraft. Det är hitåt västregeringarnas överenskomna politik för närvarande pekar, och innebörden gör en parodi av deras synbarliga oro för ukrainarnas välbefinnande. Den 28 februari beskrev Hillary Clinton på MSCN 1980-talets Afghanistan som ”den modell som folk nu tittar på”, även om ”likheterna är inte det du ska räkna med”. Exemplet Syrien verkar inte mindre isande tillämpligt.

Ett fjärde, mindre pessimistiskt scenario innefattar ett snabbt fredsavtal. I mitten av mars hade en ny uppsättning ryska krav kommit upp under samtalen mellan de ukrainska och ryska sändebuden: ukrainsk neutralitet, erkännande av ryskt envælde i Krim och självständighet för provinserna Donetsk och Luhansk. I slutet av mars lade de ukrainska förhandlarna fram en tiopunktsplan som föreslog att landet skulle hålla folkomröstning om att anta status som alliansfritt och utan kärnvapen och att dess säkerhet skulle garanteras av ett konsortium av andra stater. Diskussioner om Krim skulle fortsätta i en separat bilateral process, och Donetsbäckenet nämndes inte. Oavsett vad konturerna till en slutlig fredsuppgörelse blir, och trots Washingtons och dess allierades alla poser, verkar det finnas en bred enighet om att det är uteslutet med NATO-medlemskap för Ukraina. Med tanke på hur lite skydd möjligheten av NATO-medlemskap har givit Ukraina, och hur mycket NATO själv för det första gjorde för att göra konflikten mer sannolik, kanske den ukrainska befolkningen kan se det som ett acceptabelt villkor för fred. Men i och med att de ryska styrkorna verkar ha stannat upp i sin framryckning, och amerikanska och europeiska vapen fortsätter att strömma in, kanske den ukrainska regeringen har mindre motiv att gå med på en uppgörelse under vapenhot, i synnerhet om deras allierade uppmuntrar dem att tro att vapnen så småningom kommer att tvingas att slå till reträtt. Om det avslöjas fler vidrigheter än de som upptäcktes i Butja i början av april, så kommer det också att bli moraliskt svårare att argumentera för att förhandla om fred med Ryssland.

En femte möjlighet, någonstans mitt emellan de två föregående scenarierna, är att ett militärt död-läge inte leder till en fredsuppgörelse utan till vapenvila. Å ena sidan kanske de ryska ockupations-trupperna till sist kontrollerar tillräckligt mycket territorium för att genomdriva en faktisk delning, medan å andra sidan de ukrainska trupperna med stöd från NATO skulle kunna vara placerade längs hundratals kilometer långa frontlinjer. De ryska förflyttningarna i slutet av mars för att koncentrera de militära ansträngningarna på Donetsbäckenet är ett tydligt tecken på en sådan möjlighet. Det skulle bli en mycket större version av den befästa demarkationslinjen mellan Nord- och Sydkorea, och skulle innebära en permanent militarisering inte bara på ömse sidor om linjen, utan också i en

stor del av Europa.

14

Kriget har redan krävt oacceptabelt många offer för Ukraina, och i alla scenarier ser dess framtid svår ut, om inte till och med dyster. Det kommer att bli en besvärlig uppgift att reparera de fysiska skadorna och få tillbaka flyktingarna till sina hem efter en slutlig fred. Att återupprätta landets överhöghet kommer att bli en uppgift av en helt annan skala, och vara beroende av yttre krafters planer och påtryckningar. Ett ryskt tillbakadragande, som vi hoppas ska ske så snart som möjligt, kommer åtminstone att göra det möjligt att inleda återuppbyggnadsarbetet. Men invasionen har sått en fiendskap som kommer att bestå.

I Ryssland har kriget redan lett till en naknare auktoritär svängning. Utbrottet av protester mot invasionen ledde till inhemska tillslag med tusentals fängslanden i dussintals städer. Även om allmänheten inte är särskilt sugen på krig, så kan västs ökade tryck mot regimen och den bredare militarisering av Europa som konflikten kommer att leda till mycket väl uppmuntra en samling kring fanan istället för massdesertering eller uppror. Utan en sådan politisk jordbävning skulle regimen inte heller vara särskilt benägen att upprätta positiva relationer till Ukraina. Om de sanktionsbaserade bestraffningarna av Ryssland blir institutionaliserade, kommer regimen i det långa loppet att stå inför valet mellan väpnad diktatur och närmare integrering i Kina. Hursomhelst kommer dess beroende av export av naturresurser och den nuvarande ekonomiska modellens enorma ojämlikheter sannolikt att bli ännu djupare när militärutgifterna tar en allt större andel av Rysslands krympande nationella inkomster.

Även Europa kommer sannolikt att militariseras ännu mer, och Tysklands tillkännagivande i slutet av februari att de skulle öka militärutgifterna till mer än 2% av BNP är ett dystert tecken på vad som komma skall. Om den rådande politiskt ekonomiska ordningen blir kvar är det svårt att tänka sig att dessa ökade militärutgifter inte kommer att ske till priset av det lilla som återstår av de sociala skyddsnetten. Nyliberala säkerhetsstater kommer att byta tillväxt mot fler missiler och taggtråd. Det är svårt att undvika att se parallellerna här till "La belle époque" skymning. Då precis som nu gav de interimperialistiska spänningarna näring till en besinningslös kapprustning. Då som nu slöt den allmänna opinionen villigt upp bakom de nationella regeringarna. 1914 följde vänsterns parlamentariska partier efter och röstade för sina nationella lagstiftande församlingars krigskrediter, och möjliggjorde på så sätt det blodbad som de två år tidigare hade lovat att undvika. Det här är förstås ett annat sekel och vänstern är mycket svagare, med mycket mindre inflytande över händelseutvecklingen. Av samma anledning är den mycket sårbarare för att svepas med eller sopas åt sidan av en militariserad konfrontation mellan stormakterna som den inte haft någon roll i att skapa. Det kommer att krävas en del gamla verktyg – internationalism, klassolidaritet, en knivskarp och kompromisslös analytisk klarhet – för att åter beväpna vänstern mot denna nya omgång av inter-imperialistiska tvister: mot de mäktiga, mot både deras krig och deras fred.